

Український посічник

5 травень 1993

Шановний читачу!

Редакція «УП» у квітневому числі журналу просила вас провести нову передплату на друге півріччя 1993 року. Ще раз просимо і нагадуємо.

Для тих, хто передплатив журнал «УП» до будь-якого місяця другого півріччя або до кінця року, необхідно до 31 травня поновити передплату. Редакція вийшла з проханням до Міністерства зв'язку продовжити строк поновлення передплати до 15 червня. Але було б краще, якби ви це зробили до 31 травня.

Встановлюючи ціну 25 крб. за один примірник у період передплати минулого року, ми виходили з фактичних затрат, які на той час склалися. Але відтоді ціни зросли в десятки разів. Виходячи з цього, редакція змушена поновити передплату.

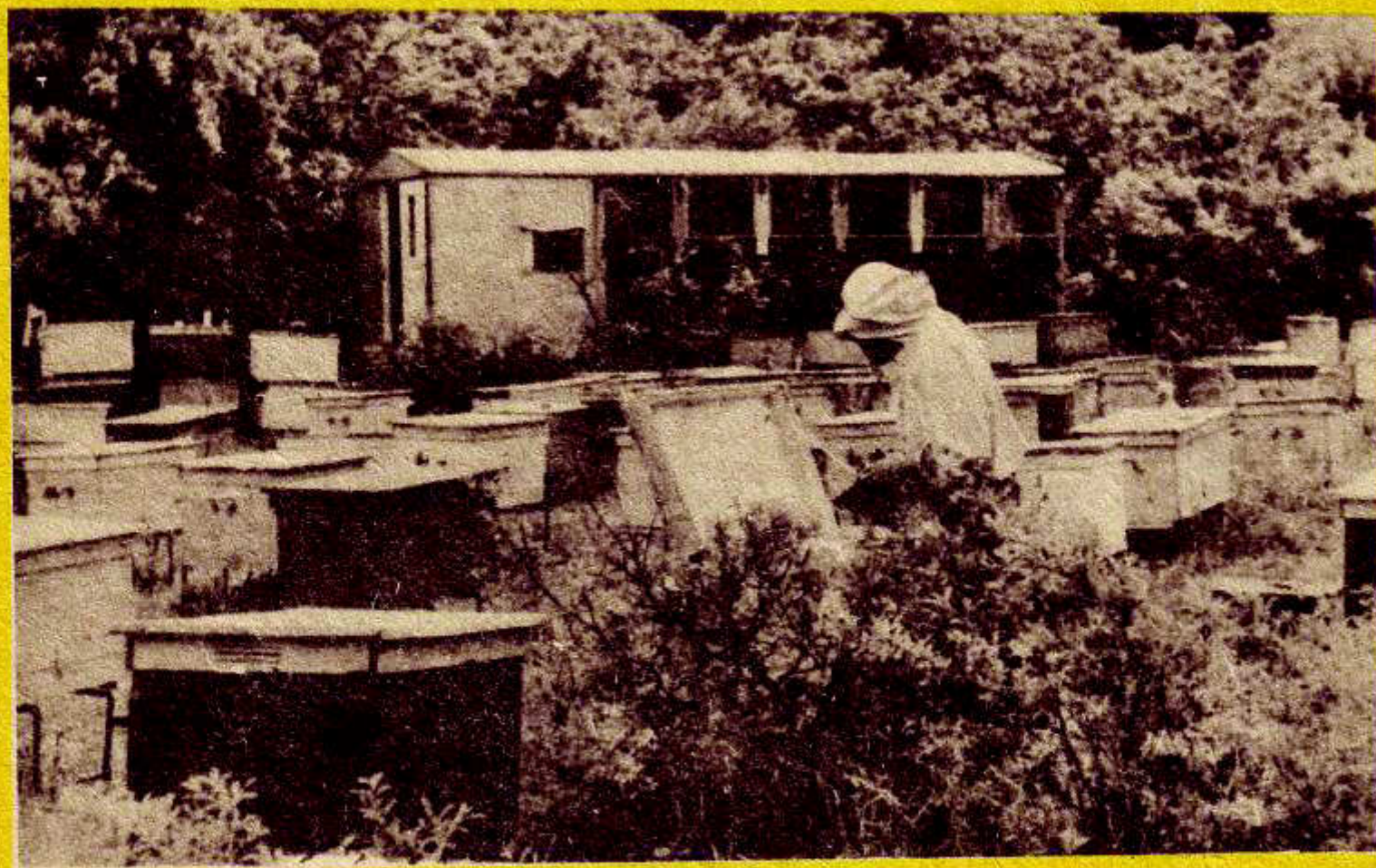
Ціна журналу на один місяць у другому півріччі становить 300 крб., на три місяці— 900 крб., на шість місяців— 1800 крб.

Хіба це багато, коли один кілограм меду на ринках України коштує 4000—6000 крб.

Детальніше про фінансове становище, витрати і плани ми повідомимо у червневому числі «УП». Сподіваємося, що ви нас розумієте і підтримаєте. Адже редакція є незалежною і єдиний спонсор і меценат журналу — це пасічник — передплатник.

Щиро дякуємо за передплату, підтримку і розуміння.

Редакція «УП».

Український пасічник

5 травень 1993

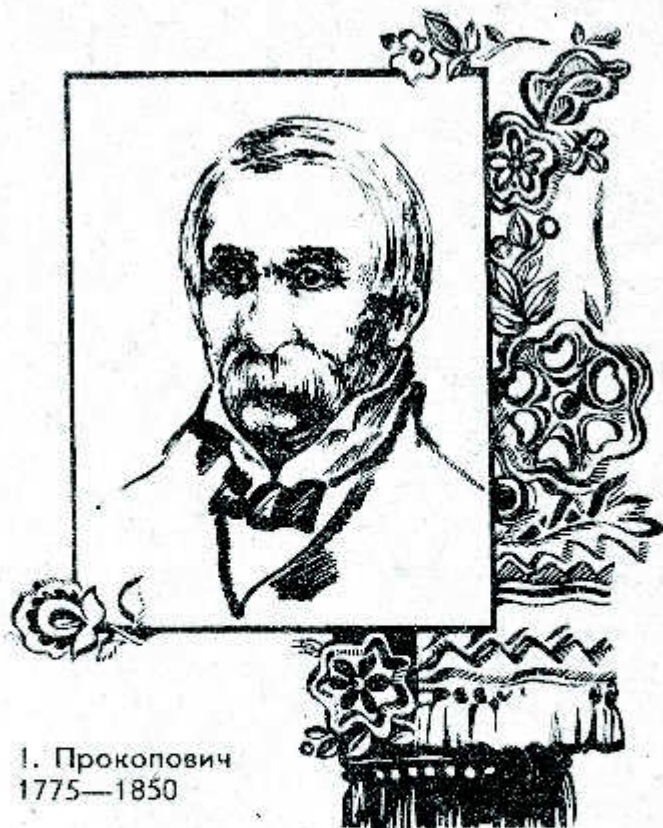
ЗАСНОВАНИЙ У ТЕРНО-

ПОЛІ В 1914 Р.

ВІДРОДЖЕНИЙ У ЛЬВОВІ

В 1991 Р.

Щомісячний науково-виробничий, інформаційний масовий галузевий орган Української Спілки Пасічників і Інституту бджільництва імені П. І. Прокоповича Української Академії Аграрних Наук.

П. І. Прокопович
1775—1850

З редакційної пошти ЯК ДО БЛИЗЬКОГО ДРУГА...

Не припиняється потік читацької пошти. Це говорить про те, що інформаційна ізоляція журналу, не дивлячись ні на що, руйнується, про нього дізнаються в найвіддаленіших районах, його визнають за першого помічника рядового пасічника. Про це ж свідчить і збільшення тиражу часопису, оскільки видання робиться разом з читачами. Листи пасічників підказують теми статей та інтерв'ю, і для працівників журналу немає більш важливішого питання ніж те, яке цікавить читача. Тому роботі з поштою редакція приділяє особливу увагу і старається якомога повніше використовувати її у своїй повсякденній роботі.

Серед редакційної пошти, яку щодня отримує часопис, є, можливо, і не дуже численна категорія листів, про яку чомусь рідко згадують. Це — листи-сповіді, у яких читач розкриває свою душу, ділиться заповітним, пише про те, що болить.

— Була в мене пасіка та майже

уся й загинула, — пише Г. Гавука з села Рожнів Косівського району, що на Івано-Франківщині. — З 16 пнів залишилось тільки два. Не знаю ані причини лиха, ані того, як від нього захистись. Дійшов до плачу.

Взятку не було аж до осені, липа не цвіла — літо сухе. Жили бджоли своїм медом для себе. У вересні до їхнього меду ще й сиропу з мішка цукру приготував та обробив сім'ї мурашиною кислотою від кліща. А взагалі кліща було небагато, тільки оси інколи нападали.

Все, здавалося б, добре, але сім'ї меншали й меншали й у вуликах залишилось по 2—5 рамок. Я тоді почав з'єднувати, та це не допомогло. І, що дивно, — підмору знизу під рамками не було. Дійшло до того, що залишились самі матки з купкою бджіл, та й ті до осені загинули. У всіх пнях рамки повні меду та сиропу, а бджіл немає. Доведеться все пустити на віск.

Не знаю, що й робити тепер. Ви скажете купити бджіл у знайомих пасічників, але до кого б я не звернувся, у всіх те ж саме, що й у мене: або всі загинули, або залишилось одна—дві сім'ї, які невідомо чи дотягнуть до весни. Дехто старається про це не говорити, бо соромно. І мені соромно,

адже за 10 років мого пасічникування такого не траплялося.

Хтось скаже, що цього року було багато паді не тільки на листях, а й на стовбурах дерев, інші звинувачують в усьому сірку та радіацію. Чого тільки не вигадують, а от справжньої причини не знають. І я теж не можу пояснити. Шкода, що стільки праці й часу змарнувалося. Скільки книг та журналів не перелистав, скільки способів не перепробував, все не те.

Я не жаліюся Вам і не прошу чогось. Мені хотілося б дізнатись чи є в інших місцевостях такі, як я, що потерпіли, не знаючи від чого. Можливо науковці якось пояснять, бо наші ветлікарі тільки руками розводять.

Я без бджіл не можу, вони для мене — все.

Всього вам найкращого.

З повагою Григорій».

Ось такий сумний лист отримала нещодавно редакція. Що тут можна порадити? Мабуть, не слід Григорію занепадати духом та опускати руки. Ми сподіваємося, що прочитавши його рядки, відгукнуться брати-пасічники та й вчені не залишаться осторонь.

Іван з Луганська, як він підписав свій лист, з болем та обуренням розмірковує про сьогоднішнє бджільництво в Україні.

— Своім листом,— пише пасічник,— хочу приєднатись до листа від Івана, що надрукований у № 1 за 1991 рік. Дуже влучно там було сказано, що сьогодні чиясь «нерозумна» рука і голова діє всупереч здоровому глузду.

Цікаво, що написав би мій колега тепер, коли в магазині Луганська 1 кілограм вощини коштує 4000 купонів, а вулик — 6—9 тисяч!

Все інше не буду й згадувати, хоча знаю, що лежить воно на складах давно, а при черговому підвищенні цін як з-під землі появляється на прилавку за шалені гроші. Це, зокрема, стосується роздільної решітки.

Я вважаю, що такі дії спрямовані на знищення любительських пасік і на розбухання кишень отих хапуг, що ведуть до краху.

За скільки ж доведеться тепер продавати мед, щоб купити лист вощини? І хто цей мед зможе купити? Хіба що ті, хто дере з нас шкуру, як із липи. Отим «розумним» рукам та головам байдуже, що буде завтра, які будуть врожаї і чи можна буде на пенсію купити хоча б 100 грамів меду. Їм би побільше тільки награвувати сьогодні!

Шановна редакція «УП», прошу допомогти звернути увагу відповідних органів на ці неподобства. Добре було б, щоб президент України згадав про нас, адже колись навіть цариця вболівала про справу бджільництва.

Гіркі і справедливі слова написав, на нашу думку, Іван. Журналісти «УП» у наступних номерах часопису постараються висвітлювати порушені у листі питання. Відповідні органи, про які згадується, думається, роблять свою справу і без нагадувань, а от, що стосується президента, то виконати прохання буде важкувато, адже, як відомо, він людина дуже зайнята.

Уособлюючи в часописі всіх пасічників України, звернулись до нас В. Давиденко, П. Микитчик та М. Чепурний з селища Димер, що на Київщині:

«Великий Кобзар писав, що «у кожного своя доля і свій шлях широкий...». Це стосується всіх, але, щодо долі та шляхів пасічників, то вони у них єдині. Об'єднала їх найсупільніша комаха — бджола. Незалежно від того, з чийого вулика вона вилітає — громадського чи приватного, вона запилює квітки всіх рослин. І де б продукти бджільництва не збирались, вони стають скарбом України, тому що зміцнюють здоров'я нашого народу.

Хто б не дбав про бджолу: науковець, досвідчений фахівець чи любитель-початківець всі вони дбають про гарну долю і шлях широкий нашої України.

До вподоби нам часопис «УП». В ньому є цікаві і гарні слова для малюків — нашої зміни, нашого майбутнього, висвітлюється передовий досвід і появляються наукові новини, завжди є організуюча сила і поради в справі збереження та поліпшення еко-

логії, випестовуються скарби нашого минулого: історія бджільництва України, звичаї та обряди наших предків-бджолярів.

Від імені нашого товариства хочеться звернутись до всіх пасічників з закликами:

Любіть, шануйте і бережіть Божу комаху — бджолу, а з нею й нашу коліску — матінку Природу.

Спілкуйтесь між собою, поширюйте знання, досвід і взаємодопомогу, тому що добро у Ваших справах не може не повернутись до Вас і Ваших дітей сторицею.., так само, як і зло.

Незалежно від обставин дбайте про якість своєї праці, продуктів бджільництва, про честь і славу своєї нації.

Завершуючи на цій оптимістичній ноті наш черговий огляд редакційної пошти, можна запевнити читачів, що журналісти «УП» цінять те, що пасічники звертаються до часопису, як до близького друга, що підтримає в лиху годину кого теплим словом, кого доброю порадою, а кого й захистить від сваволі власть імущих та сильних світу сього.

О. Юрчук
Зав. відділом «УП»

Теорія, практика, досвід

Дещо про нуклеуси

Племінна робота у бджільництві — це одне з головних та важливих завдань на пасіках. Від якості та продуктивності матки залежить сила сім'я, її продуктивність при медозборі, зимостійкість і ряд інших факторів.

Якщо ви хочете мати плідні матки хоча б для своїх потреб, то необхідно подумати про нуклеуси, їх тип та кількість.

Після виходу з маточника, кожній матці для спаровування потрібно окрему сім'ю. Якщо враховувати погодні умови, вкладену працю, корми й інші фактори, то на спаровування затрати в два-три рази вищі, ніж на виведення молодих маток. Сюди ж потрібно врахувати і затрати при спаровуванні, які інколи доходять до 50% від загальної кількості маток, що йдуть на спаровування.

Для спаровування можна застосувати повноцінні сім'ї, які при певних умовах втратили матку. Можна використати й тимчасовий відводок, але при виведенні великої кількості плідних маток сім'ї матеріально невідповідні (затрати кормів для підгодовлі, та використання великої кількості бджіл).

Якщо плідних маток виводять багато, то застосовують спеціальні вулики-нуклеуси. Як правило, для них застосовують 2—3 стандартних рамки 3—4 соти величиною в половину чи 1/4 стандартної соторамки. Інколи застосовують й мікронуклеуси на 3—4 соти величиною в 1/6 стандартної рамки. Для вибору величини нуклеусної рамки неабияке значення мають погодні умови і період виводу маток. Виходячи з того, що дозрівання статевих органів матки відбувається після її виходу з маточника, температурний режим в сім'ї, куди поміщена матка, впливає на процес її дозрівання. Як відомо, на рамці величиною 435×300 мм розміщується 300 грам бджіл, але такої кількості їх недостатньо для нормального зігрівання розплоду на одній такій рамці. Якщо ж виготовити з неї 4 соти і помістити у вулик відповідної величини, то утвориться житло бджіл, наближене до форми куба, яке в змозі обігріти дана кількість бджіл.

Для спаровування можна ділити нормальну сім'ю, поділивши вулик на 4—6 відділень. У кожному відділенні прорізають льоток, дають годівницю, але це матеріально невигідно, бо практично для 4—10 маток з господарського обігу виключається бджолородина.

Якщо використати бджіл з сім'ї силою в 6 кілограмів, то такою кількістю бджіл можна заселити 30—40 нуклеусів на 2—3 соти з розміром 1/4 стандартної рамки.

Але... чим менші по силі нуклеусні сімейки, тим коротший матковивідний сезон через те, що мала кількість бджіл в таких сім'ях не в силі стабілізувати різкі коливання температури і матки, які дозрівали будуть з недорозвинутими яєчниками. У зоні Карпат та Полісся потрібно застосовувати нуклеуси на більшу рамку, ніж $\frac{1}{8}$ стандартної.

В нуклеусному вулику розміщують від одної до 12 сімейок, але оптимальним в нас вважають чотиримісні нуклеусні вулики, льотки яких розміщені по одному в кожній стінці нуклеуса.

Нуклеуси заселяють наступним чином: за 1—2 доби до заселення, в обід, під час хорошого льоту бджіл, в сильній сім'ї з рамок з відкритим розплодом струщують бджіл у роївню, або у переносний ящик, в якому створюють добру вентиляцію. Льотні бджоли повернуться у свій вулик, а молоді залишаться. Цей штучний рій відносять у темне прохолодне приміщення на 1—2 доби. За цей час готують нуклеуси. В рамочки нуклеусів до верхнього бруска приклеюють полоски вощини шириною 2 сантиметри, які є основою майбутнього сота. В нуклеусі відкривають вентиляційний отвір і закривають льоток. Годівницю наповнюють густим сиропом або канді.

В пообідню пору з підвалу виносять ящик з бджолами, який перебував там 1—2 доби, відкривають його, добре змочують бджіл водою з «росинки». В нуклеусі виймають одну рамку і за допомогою черпака або великої ложки (можна використовувати дитячий совок для пісочниці) висипають бджіл у нуклеус. В таку сімейку випускають

неплідну матку, або до рамки прикріплюють зрілий маточник. Рамочку ставлять на місце. Нуклеус закривають і заносять на 4—5 діб у темне приміщення і протягом 3—4 днів поповнюють кормові запаси в годівницях.

Надвечір на 4—5 день нуклеуси виставляють на свої постійні місця. Льотки відкривають, коли стемніє. Наступного дня бджоли облетяться і нуклеуси потрібно перевірити на наявність матки. Бджоли в сімейці повинні приступити до будівництва сотів. Якщо цього не робиться, то в сім'ї нема матки, або сила її надто велика. В обидвох випадках такий нуклеус злетить. У випадку відсутності матки бджоли розлетяться по інших сім'ях, а при наявності матки і великої кількості бджіл, які не вміщаються в нуклеусі вийде рій, залишивши нуклеус порожнім.

Якщо в нуклеуси давали маточники, то за цей час матки повинні вже вийти з маточників. Їх потрібно відшукати і подивитись чи вони не мають фізичних вад (деформування черевця, крива нога, дефект крил і т. п.). При відсутності або при фізичних вадах матки у нуклеус дають іншу неплідну матку. Добрі результати дає заселення нуклеусів поділенням роєм.

Метод заселення нуклеусів описаний для того, щоб пасічник, не маючи навиків виведення маток, при наявності роєвих маточників, зміг організувати збереження і запліднення маток хоча б для своїх потреб.

**В. Шоломийський,
Б. Рудка.**

Редакція журналу «УП» може вислати накладною платою рекомендації по збиранню бджолоїної отрути.

Ось так пасічникую

На заході Полісся, неподалік від озера Світязь, розкинулося невеличке містечко Ратне. З давніх давен люди тут займаються бджільництвом. Ще й зараз в окремих пасічників збереглися вулики-колоди та борті, яким понад 300 років. Є тут, правда, і люди, які дуже цікавляться новинками у пасічництві. Саме до таких належить і Серапіон Воніфатович Осіюк — людина дуже цікава і допитлива, майстер на всі руки.

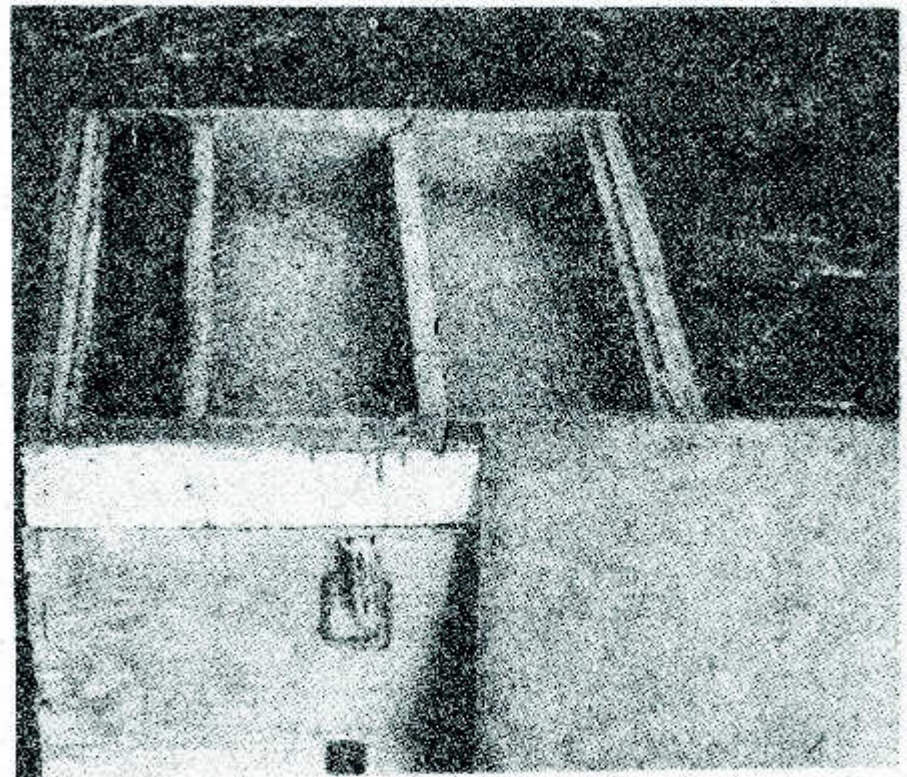
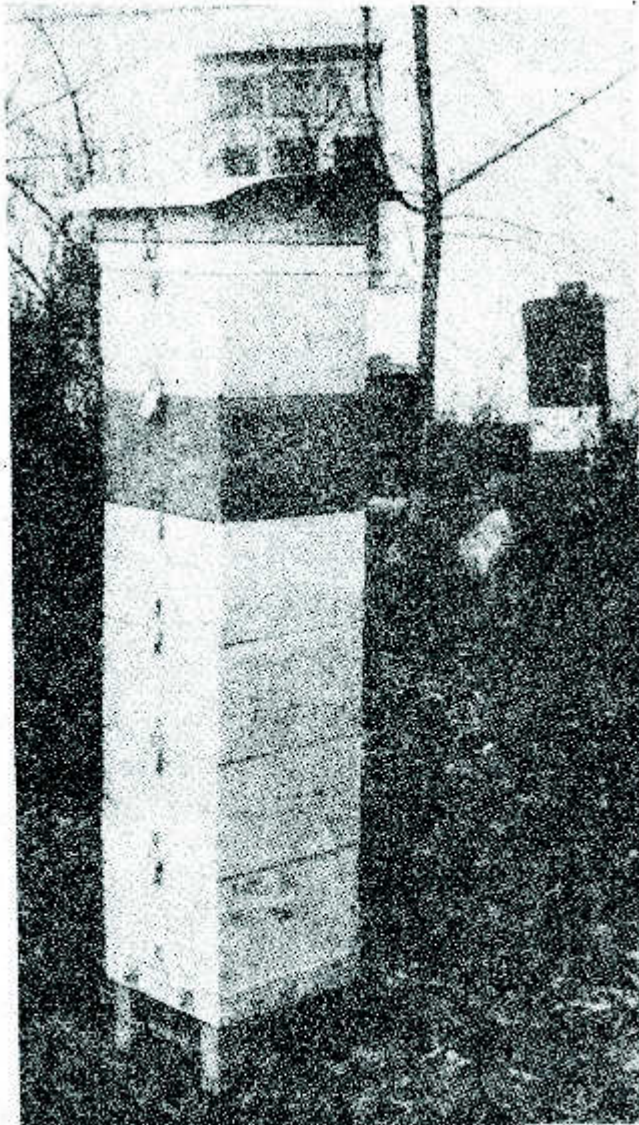
Пасічникував він у вуликах різних систем. А якось у газеті «Сільські вісті» прочитав про вулик Роже Делона і дуже зацікавився ним. Згодом сам виготовив собі декілька. Але пасічникувати у нових вуликах виявилось непросто. Довелося, як каже Серапіон Воніфатович, немало «помудрувати». Мусів врахувати погодні умови, змі-

нювати деякі елементи конструкції, вдаватися до дещо інших методів пасічникування. Але в кінцевому результаті залишився задоволеним. За сім років роботи з багатокорпусними вуликами багато зрозумів, набув досвіду, яким і виявив бажання поділитися з нашими читачами.

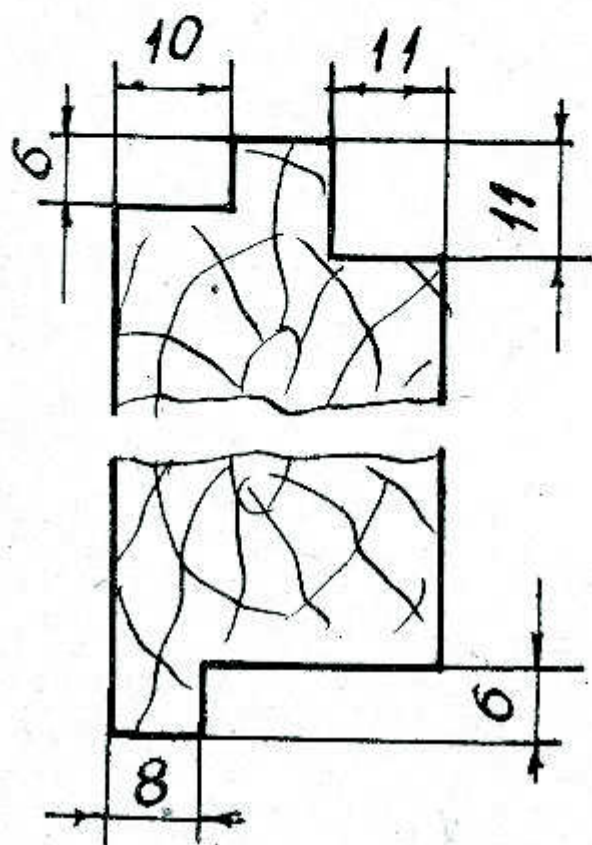
— Зараз у вуликах Р. Делона в мене зимує 20 сімей і 4 відводки. Зимівля проходить нормально, а я тим часом майструю, готуюся до наступного сезону, цікавлюсь пасічницькою літературою. Все це допомагає мені добиватися непоганих результатів.

При виготовленні вуликів Р. Делона мені довелося кардинально змінити конструкцію, залишивши незмінними висоту рамки та внутрішні розміри корпусу. Корпуси виготовляю з сосни та ялини, внутрішні стінки нічим не просочую. Загальна висота корпусу складає 221 міліметр, висота фальців — 6 міліметрів.

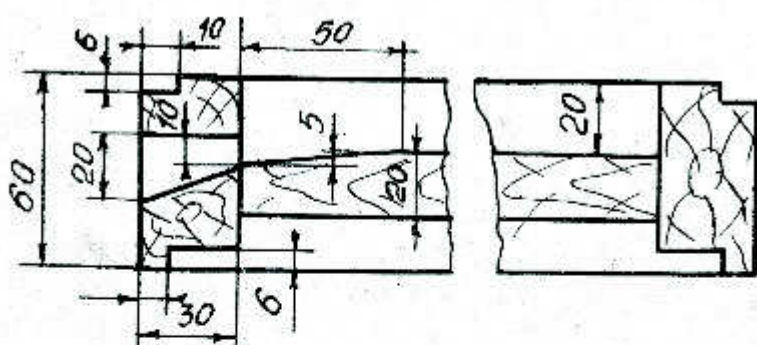
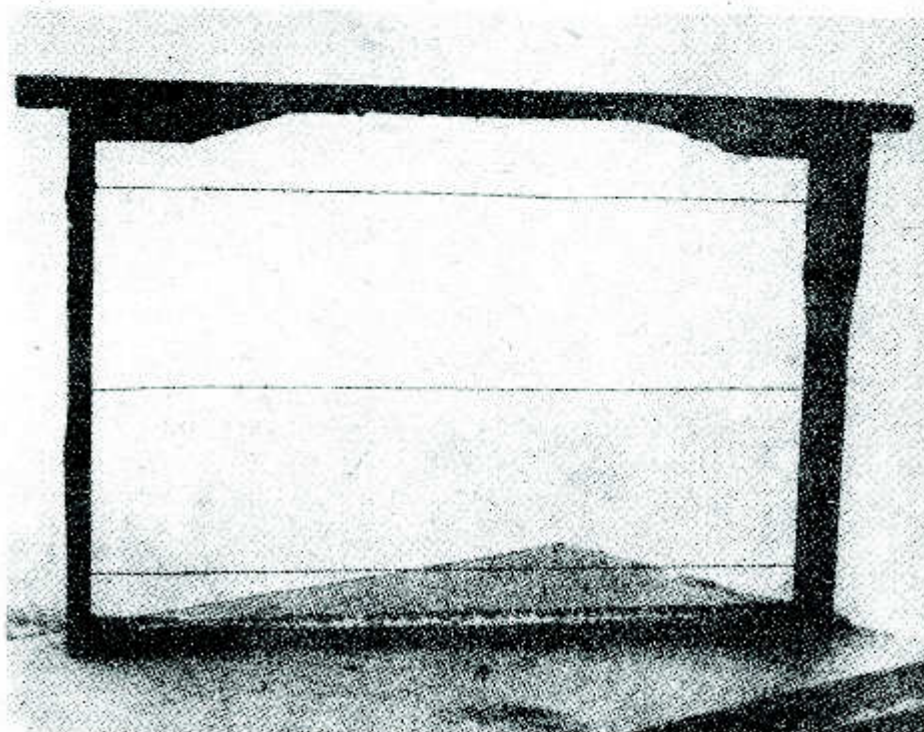
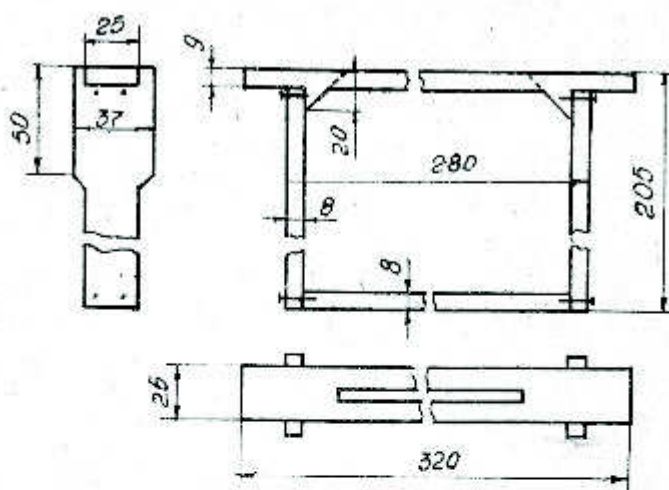
Годівниця така ж, як і в Я. О. Баціца за винятком того, що ширина щілини для проходу бджіл складає 20 міліметрів. Це зроблено для того, щоб комахи з сотів мали безпосередній доступ до корму в годівниці.

Великі зміни я вніс у конструкцію дна вулика. Його загальна висота — 60 міліметрів, а підрамковий простір має 20 міліметрів. Ширина льоткової щілини складає 180 міліметрів. Її висота з внутрішньої сторони — 10 міліметрів, а з зовнішньої — 20. Дно обладнане прильотною дошкою на всю його ширину. При потребі вона знімається.

Конструктивні елементи корпусу

Конструкція дна

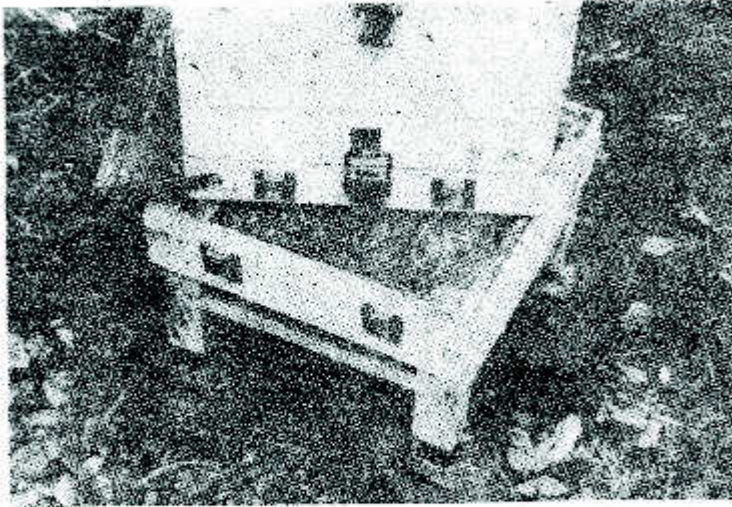
Змінено конструкцію рамки. Їх виготовляю з соснової дошки. Ширина верхньої і нижньої планок складає 25 міліметрів, а бокові планки з роздільниками Гофмана мають ширину 37 міліметрів. На рамці висотою 205 міліметрів натягнуто три дроти.

Зверху над годівницею ставлю утеплювальну подушку висотою 80—100 міліметрів. Обв'язка її зроблена з дошки товщиною 30 міліметрів. В середині її натягую мішковину, на яку кладу мох. Зверху прибиваю кришку з ДВП або фанери.

Вулик має дах, виготовлений з триміліметрового дюралюмінію розміром 500×500 міліметрів посередині приклеплюю провущини, які утримують дах на вулику. Сам вулик встановлюється на підставки, виготовлені з дерева. Обв'язка має висоту 60 міліметрів, як і обв'язка дна, по кутах прибиті квадратні ніжки 60×60 міліметрів.

Знизу прибито тонке дно з фанери або ДВП. В середину підставки накладаю паклі, яка служить утепленням дна. Загальна висота підставки — 200 міліметрів.

Корпуси скріплюються між собою замками типу «жабка». До дна і підставки прибиті спеціальні провухини, в які можна вставляти ручки для перенесення вуликів. Всі деталі вулика показано на малюнках і фото.

Як я пасічникую у цих вуликах? Бджолосім'ї зимують у двох корпусах. Весною, при першому обльоті, очищаю від підмору за допомогою пластини. В середину вуликів не заглядаю. Далі постійно слідкую за сім'ями. Якщо виявляю, що бджоли не приносять пилку, то роблю її огляд. Адже таке трапляється, коли нема матки. Якщо виявляю таке, то відразу ж приєдную до неї відвідок або об'єдную сім'ю з слабшою по силі. Перший огляд здійснюю аж тоді, коли молоді бджоли замінюють старих, тобто, в перших числах травня. Тоді ж знімаю і зовнішнє утеплення.

При першому весняному огляді замінюю і корпуси. Той, що стояв зверху, тепер буде внизу, у ньому є повно закритого розплоду і починають появлятися молоді бджоли, а нижній опиняється зверху. Під сім'ю з двох корпусів ставлю третій — обов'язково з відбудованими рамками. Не потрібна вже і бокова утеплювальна подушка. Замість неї вулик обгортаю чорною поліетиленовою плівкою. Через 2—3 тижні, тобто коли зацвітає яблуня, ставлю четвертий корпус. Його

комплектую наполовину відбудованими рамками, а решту ставлю з штучною вощиною. Його місце — між двома нижніми і верхнім.

Коли сади відцвітають, а починає цвісти малина, гніздо знову розширюю, під верхній ставлю п'ятий корпус. Його формую з рамок зі штучною вощиною, в середину даю дві відбудовані рамки. При такому формуванні корпуса бджоли краще його відбудовують.

Три нижні корпуси міняю місцями. Той, в якому є засів, ставлю на дно, на нього — корпус з закритим розплодом, а третім той, у якому є відкритий розплід. Четвертим буде корпус з вощиною для відбудови. П'ятий — з медом, який відбираю наприкінці травня. Потім знову виконую перестановку корпусів за вищезгаданою схемою і розширюю одним корпусом з невідбудованими рамками. Його місце під верхнім.

Десь всередині літа при потребі розширюю сім'ю сьомим корпусом. Але, як правило, таких сильних сімей буває не більше двох-трьох.

При огляді сім'ї ніколи не розбираю корпусів. Про стан справ у них суджу, оглядаючи знизу рамки. Для цього зганяю бджіл, трошки обкуривши рамки знизу димом з димаря. При такій операції добре продивляються рамки до половини їх висоти. При кожному огляді переставляю корпуси. Про стан сім'ї в основному суджу візуально — спостерігаю за льотом бджіл і якщо він зменшився у порівнянні з попередніми днями, тоді сім'ю оглядаю і шукаю причини.

Заміну маток здійснюю в міру потреби. На моїй пасіці окремі матки добре працюють по 4 роки. Маток замінюю тільки ройовими. А роблю це так: якщо якась з сімей, що добре працює, входить в ройовий стан, то, в залежності від наявності маточників, роблю певну кількість відводків. З сильною сім'ї беру корпус в основному з закритим розплодом і з бджолами, які в ньому є. Ставлю його на запасне дно, даю в цю новостворену сімейку зрі-

лий маточник, накриваю годівницею та дахом, закриваю льоток і вивожу на інший тічок не ближче трьох кілометрів і ставлю на сім'ю, де матки спаровуватимуться. Таку сімейку з молодого плідною маткою ставлю на сім'ю, у якій слід замінити матку. Старої не шукаю — бджоли самі наведуть порядок.

Роздільних решіток у вуликах не застосовую.

Від кліща Варроа сім'ї обробляю димом багульника, при кожному огляді. Запасні рамки і навіть рамки з штучною вощиною вставляю в целофановий мішок і окурюю димом багульника. Мішок зав'язую, щоб дим не виходив, і так тримаю добу. Самка кліща Варроа в таких рамках яйця відкладає неохоче.

На Поліссі взятки припиняється практично наприкінці літа. Правда, інколи в першій половині серпня буває падевий. Тому в цей час відбираю товарний мед і формую сім'ї на зиму. Під час цієї роботи відкладаю 8 рамок цілком заповнених запечатаним медом. При перегляді на просвічування у двох з них повинна бути перга. З цих рамок формую кормовий корпус. Рамки з пергою ставлю другими від краю. На дно вулика ставлю корпус з розплодом, на нього — кормовий корпус, зверху — годівницю, а потім — стельове утеплення. Сім'ї, в яких не вистачить кор-

мових запасів, підгодовую цукровим сиропом. Намагаюся, щоб сім'я на зиму мала мед.

У жовтні бджолосім'ї зовні утеплюю спеціальними подушками. Їх виготовляю з сітчатих мішків, в яких зберігають картоплю. У такі сітки накладаю паклі так, щоб утворилася подушка товщиною 2—2,5 сантиметра. В одне ціле зшиваю чотири таких мішки. Один роблю коротшим, щоб при обгортанні вулика не заслонювати льоток. Обгорнутий такою подушкою вулик ще покриваю чорною поліетиленовою плівкою і об'язую шнурком. В такому стані вулик стоїть до травня наступного року. Підмор з вулика вигрібаю періодично через 2—3 тижні через льоток сталеву пластинкою. При формуванні сім'ї до зими льоток прикриваю на дві третини. А коли настають морози, відкриваю повністю аж до кінця лютого. На весняний період льоток знову прикриваю на дві третини його ширини. В сильних сім'ях льотковий отвір залишаю посередині, в слабших середину перекриваю, а залишаю по краях. Ось і весь метод мого пасічникування у вуликах Р. Делона. Буду радий, якщо комусь мій досвід знадобиться.

Розмову з С. В. Осіюком вів В. Болкот.

Розширення гнізд

Навесні кількість розплоду в сім'ї швидко збільшується, виводиться багато молодих бджіл і сім'ї стає тісно. А тому сім'ї все більше потрібно стільників для червління матки, розміщення нектару та самих бджіл. Після весняного скорочення гнізд пасічник слідкує за розвитком сімей і по мірі потреби розширює гнізда найкращими стільниками. Потреба в розширенні гнізд може появиться приблизно десь через місяць після весняного обльоту бджіл. З цією роботою не можна запізнюватись, бо це затримує розвиток сімей і пошкодить використанню раннього взятку.

У слабких сім'ях гнізда розширюються пізніше, меншою кількістю рамок, але частіше. Ознакою того, що гніздо потрібно розширювати є обсідання бджолами крайніх рамок, а інколи і заставної дошки. Коли гніздо розширюється кормовими рамками, то їх спочатку нагрівають, щоб вони не охолоджували гнізда. Рекомендується на кормовій рамці розпечатати частину меду, а порожні комірки збризкати сиропом. Це прискорює очищення комірок бджолами і зачервлення їх маткою. Поряд з запасними стільниками потрібно також підготувати рамки з штучною вощиною, які даються в гнізда для відбудови з наближенням взятку. Коли в гніздо добав-

ляють нову рамку з відбудованим стільником чи штучною вощиною, то її ставлять біля останньої зачервленої рамки. При цьому стараються якнайменше турбувати бджіл. Розширення гнізда періодично повторюється через 4—5 днів. Сильним сім'ям, які мають не менше 7 рамок розплоду, можна добавити відразу по 2 рамки, ставлячи їх з обох сторін розплоду.

Коли появиться тривалий весняний взяток (наприклад, з садів, озимого ріпаку), то гнізда розширюються штучною вощиною, але найперше її дають в сильні сім'ї, де скоріше нарощуються молоді бджоли — будівельниці. Слабшим сім'ям рамки для відбудови даються пізніше.

Ф. Фірак.
Львівська обл.

ЯКИЙ ВУЛИК ВИБРАТИ

Після появи в 1814 році першого рамкового вулика, винайденого П. І. Прокоповичем, до цього часу дискусії про вулик продовжуються. Особливо вони пожвавилися, коли почали друкувати різноманітні книжки, брошури з бджільництва.

Пасічники, особливо початківці, не знаючи історії появи перших вуликів і подальшого їх вдосконалення, ознайомившись з цими брошурами, починають сумніватися у правильності вибору конструкції вулика. І це до деякої міри вводить в облуду початківців.

Перед тим, як прийти до остаточного висновку відносно розміру рамки Л. Лангстрот, наприклад, випробував різні розміри їх. У нього були вулики на квадратні, вузько-високі, низько-широкі рамки різних розмірів. По площі давав волю матці в червлінні на різних рамках. Звичайно, у пошуках кращого варіанта рамки Л. Лангстрот не забував і про легкість та зручність в обслуговуванні. З квадратною американською рамкою Візарно 33Х

33 см він працював майже двадцять років. Була у нього пасіка (63 бджолиних сімей) укомплектована вуликами на рамку 33Х33 см і тільки після такого довгого часу Л. Лангстрот прийшов до висновку, що ця рамка не придатна для вуликів промислового бджільництва. Отже, з кожним розміром рамок Лангстрот працював тривалий час. Його пасіки, укомплектовані вуликами з цими рамками, налічували 50—60 бджолиних родин кожна. Так він зробив висновок, що рамка повинна бути не великою, легкою в обслуговуванні та задовольняти бджолину матку в червлінні.

Тепер у США більшість пасік оснащені вуликами Л. Лангстрота. Цей вулик одержав всесвітнє визнання.

Великих змін зазнала і рамка Дадана-Блатта, перш ніж вона одержала цю назву. Можу ще зрозуміти деяких пасічників, що рамка Дадана-Блатта 435Х300 мм для двокорпусних вуликів зависока, а Лангстрота 435Х233 мм занижка. Отже, середня висота буде 260 мм. Для таких вуликів вона допустима. Тим більше, що така рамка існувала. Але збільшувати розмір нормальної рамки більш як удвічі недоцільно.

В брошурі М. В. Лупанова «Советы старого пчеловода» у розділі «Каким должен быть улей» автор розхвалює свій вулик на квадратну рамку 500Х500 мм. Можна собі уявити таку рамку, наповнену тільки наполовину медом. Яка вона важка. Як з таких рамок відкачувати мед, якщо вони навіть у стандартну медогонку не входять. Великі незручності в обслуговуванні та роботі з бджолами. Часто буває, що рамку пасічник тримає однією рукою і ставить її у вулик. З рамкою 500Х500 мм це зробити неможливо. А що можна очікувати під час перевезення на кочівлю. Такі рамки, частково наповнені медом при невеликій трясці обірвуться. Все це початківці повинні враховувати при виборі конструкції вулика.

Деякі пасічники, працюючи з вуликами на рамку вузько-високу (українські, Левицького), критикують вулик на рамку Дадана-Блатта або навпаки. Ще під час роботи у Тюменській області в одному віддаленому селі мені показали, що в закинутому дерев'яному будинку під підлогою близько шести років жила бджолина сім'я. Для вильоту бджоли обрали вентиляційний отвір у фундаменті з північної сторони будинку. Вирішив цю сім'ю переселити у вулик. І був дуже здивований, коли зняв частину підлоги навпроти отвору-льотка. Виявилось, що простір під підлогою складав лише 22 см.

Соти розміщувалися на теплий занос при висоті 20 см, у довжину вони досягали 1,5 метра. Товщина медових сотів дорівнювала 45—50 мм. Переселивши цю сім'ю у вулик, ми з сотів одержали 2 відра меду. Слідів поносу як у розплідній частині, так і в медовій я не знайшов, хоча морози в цій місцевості доходили до 50 градусів, і безвильотний період продовжується 6—7 місяців.

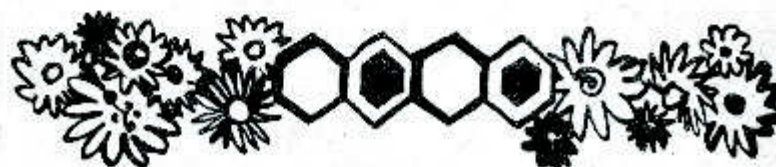
Про вулик досить цікаво описав один із активних дописувачів «УП» ще у 30-і роки отець Данило Чирський. Ця замітка передрукована у № 8 за 1992 р. Є ряд авторів, які доводять, що кращим є вулик-лежак на рамку Дадана-Блатта. Інститут бджільництва м. Рибне проводив дослідження з цього приводу. Вони виявились на користь рамки 435×300 Дадана-Блатта. Але було б смішно агітувати пасічників, щоб обирали тільки цей вулик. На мій погляд, у багатьох регіонах України природа сама підказує, яку систему вулика обрати пасічникам. Тим, хто надає перевагу українському вулику і його вузько-високій рамці 300×435 мм нема потреби заводити нову систему. Велике зменшення розміру стандартної рамки теж недоцільне.

Якщо взяти вулик Р. Делона, то, можливо, в обслуговуванні він зручніший від інших систем. Невеликі, раціонально забудовані рамки, відсутність зайвої порожнини, що буває у вуликах інших систем (недобудована

вощина до боків і низу рамок) — все це позитивно, на перший погляд, оцінюється пасічниками. Але на сьогодні не знаю чи є в Україні одна-дві пасіки з 50—60 бджолиних сімей, які б утримували у вулика Р. Делона. Заключне слово з цього приводу повинні дати відповідні підрозділи інституту бджільництва ім. П. І. Прокоповича.

У 1918 році в Києві на Всеукраїнській нараді з бджільництва було прийнято три типи вуликів: український, Дадана-Блатта, американський багатокорпусний. Тут є великий вибір і хто собі яку систему вибере, повинен її постійно вдосконалювати. Але рамки повинні залишатися стандартними. Із усіх існуючих розмірів я нарахував понад сто.

Р. Будка.

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ

В кожній людині, яка полюбила бджоли, свій шлях на пасіку. Свої радощі, біди, підйоми і спади. Не виняток у цьому і я.

Хочу поділитися думками і знаннями, які отримав на помилках, щоб полегшити шлях іншим.

Відомо, що для догляду потрібно знати біологічні і фізіологічні властивості бджоли, залежність її від зовнішнього середовища і вміти використати на практиці.

Прочитавши певну кількість літератури, я взявся за діло. Почав виготовляти вулики, купив декілька сімей, частину подарували друзі і моя пасіка почала швидко збільшуватися. Неполадки на пасіках знайомих я сприймав як неохайність, байдужість. Так було до того часу, поки не загинула і моя пасіка. Я кинувся з'ясувати в чому причина, але кожний іменитий пасічник-спе-

ціаліст давав різне тлумачення загибелі пасіки: зараження місцевості отрутохімікатами швидкої і повільної дії, хвороби і шкідники бджіл, неякісний цукор, невчасне закормлення бджіл на зиму.

— Думаю, на цьому слід зупинитися детальніше. Зараження місцевості загубило не одну пасіку. Але у пасічників і зараз нема чіткої картини екологічного стану місцевості, де утримується пасіка. Які отрутохімікати і коли використовуються. Хвороби, вороги та шкідники бджіл широко висвітлюються в літературі. Тут варто загострити увагу на профілактиці захворювань. Якщо контактам у природі між бджолами запобігти неможливо, то централізоване виготовлення вощини є загрозою передачі найбільш стійких хворіб. Інші профілактичні заходи в руках пасічника. Цукор, його виготовлення — складний технологічний процес, де використовуються і радіоактивні елементи. До сьогодні я не зустрічав інформації про контроль за якістю цукру з боку товариства пасічників. Принцип один, аби був цукор.

Після відновлення пасіки я детально почав вивчати літературу, яка тільки надходила у магазини, почав переймати досвід інших, виписувати і систематизувати, що необхідно, в окремий зошит. Це дало мені змогу благополучно вести улюблену справу. Неухильно дотримуюся всіх норм санітарно-профілактичних заходів.

Для розвитку бджолиних сімей широко використовую кобальт, якого багато в хвої сосни, екстракт елеутерокока (3—5 мл на 1 л сиропу) настійки або відвари полину, календули, м'яти. Для лікувань та профілактики вдаюся до віру, звіробю. Не нехтую й антибіотиками. З лікувально-профілактичною метою використовую з розрахунку на 1 л сиропу (1 л води на 1,5 кг цукру) норсульфазол натрію — 1,0 г, один або двох наступних антибіотиків — окситетрациклін, тетрациклін, неоміцин, еритроміцин, мономіцин, стрептоміцин по 200 тис. ОД, вітаміни

A — 500 ОД, B₁ — 1,2 мг, B₂ — 0,4 мг, B₆ — 0,4 мг, C — 100 мг, D₂ — 65 ОД, PP — 1,2 мг, екстракт елеутерокока 3 мл. Свіжий сироп скормлюю з лікувальною і профілактичною метою у квітні, травні по 0,5 — 1 л на сім'ю 3—5 разів з інтервалом 7—10 днів і закінчую до головного медозбору.

Від кліща обробляю бджіл двопрцентним розчином щавелевої кислоти. Обов'язково свіжим розчином, відразу ж після його підготовки «Россинкою». Восени, коли в природі мало пилку, проводжу підкормлення дріжджево-цукровою пастою, що веде до збільшення жирового тіла бджоли і відповідно до посилення імунних систем, стійкості до захворювань.

Не викликає сумніву, що на зміну пасічнику-любителю повинен прийти професіонал. Перекоаний, що сучасний пасічник в ринкових умовах, до яких крокує наша незалежна Україна, повинен не надіятися на те, щоб хтось йому щось дав, а надіявся в першу чергу на себе і на тих, хто знаходиться в таких же умовах, як він. Вважаю, що ніщо так не гуртує людей, як спільні проблеми, мета.

Кожне товариство пасічників повинно не тільки займатися просвітою, продажем продукції і організацією отримання цукру, а також сприяти забезпеченню земельними ділянками, кому це потрібно, для вирощування цукрових буряків, організованого обміну-переробки їх на заводі, забезпеченням контролю за якістю цукру.

Крім того, сприяти налагодженню масового випуску металевих вальців на підприємствах України, продажу їх для індивідуального користування. Вощина, виготовлена на гумових матрицях, які виготовляються в Росії значно поступається за якістю вощині, виготовленій на вальцях в домашніх умовах.

Вважаю за необхідне регулярно здійснювати контроль за місцевістю масового розташування пасік-тічків. Залучити до цього пасічників, членів товариства, які володіють необхідною методологією такого контролю. Широко висвітлювати проблему серед населення.

Журналу «Український пасічник» вкрай потрібно відкрити школу заочного навчання на рівні програми вищої школи, залучивши до цього спеціалістів вищих навчальних закладів. Для поглиблення вивчення теми друкувати статті, які надходять до журналу, а також переклади зарубіжних видань.

Б. Козій.
Львів, Брюховичі, вул. Говорова, 12.

МОЯ ВІДПОВІДЬ ПАСІЧНИКУ

В № 9 журналу «УП» за 1992 рік пасічник з Чернігівщини М. Пугач побажав отримати відповідь на кілька «чому» з питань бджільництва. Якщо бути відвертим, то запитання ці прості і навіть дещо банальні. Ніяких таємниць за ними не криється.

Найкраще це продемонструвати відповіддю на запитання, яке сформульовано так: «Чому вважають, що в зимових умовах при переробці (вірніше було б сказати споживанні) 1 кг меду виділяється така ж кількість води. Де вона візьметься».

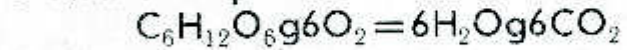
Щоправда, для розуміння правильної відповіді потрібні відповідні знання з хімії.

Так ось. Мед, як відомо, — це розчин цукру у воді. Можна вважати, що 1 кг меду — це 200 гр. води і 800 гр. цукру. Інших речовин: солей, мікроелементів, білків, вітамінів дуже мало і за загальною вагою вони складають кілька грамів. Тому для спрощення підрахунку їх до уваги брати не будемо.

Як відомо, основними цукрами меду є глюкоза і фруктоза (лавулеза). Інших — сахарози, мальтози, рафінози та ін. мало. Але й вони при споживанні в організмі бджоли спочатку розкладаються на прості глюкозу і фруктозу, і тільки потім засвоюються (окислюються).

Хімічна формула глюкози і фруктози однакова — $C_6H_{12}O_6$. До речі, крохмаль і клітковина мають таку ж формулу, але споживати їх бджоли не здатні. Для тих, хто не дуже добре розуміється в хімії, можна пояснити, що кожна молекула глюкози складається з 6 атомів вуглецю, 12 атомів водню та 6 атомів кисню.

В організмі бджоли відбувається окислення цукру. Умовно можна назвати це біологічним горінням. Для цього обов'язково потрібен кисень повітря. Окислення проходить згідно з хімічним рівнянням:

одна молекула цукру

6 молекул кисню

6 молекул води

6 молекул вуглекислого газу

Ось вам і відповідь на запитання звідки береться вода. З однієї молекули утворюється 6 молекул води і 6 молекул вуглекислого газу.

Скориставшись цим рівнянням, дуже легко взнати скільки ж води утворюється при споживанні одного кілограма меду. Тільки не слід забувати, що в 1 кг меду цукру тільки 800 гр.

Враховуючи атомну вагу вуглецю атома та кисню (це із таблиці Менделєєва), складається пропорція: $180 - 108 = 800 - X$, звідки знаходимо, що з 80 грамів цукру буде 480 гр. води. Якщо тепер додати 200 гр. води, що була в меді з самого початку, то ми одержимо кінцевий результат: від споживання бджолами 1 кг меду виділяється 680 гр. води, дещо округливши, можна вважати 700 гр. Якраз ця кількість і називається в абсолютній більшості посібників по бджільництву. Із цього рівняння можна знайти, що споживання 1 кг меду приводить до виділення 597 літрів вуглекислого газу (CO_2), а на окислення потрібно також 597 літрів кисню (O_2). Отже, рекомендується мати в зимівниках добру вентиляцію, і це не вигадка. Без чистого, збагаченого киснем повітря бджоли не можуть споживати мед.

А за роль вуглекислого газу для зимівлі бджіл я міг би тільки порадити М. Пугачу прочитати книжку професора К. Єськова «Мікроклімат пчелинного жилища». Там ця тема досить добре висвітлена.

А. Биченко.
Луганська обл., Ставнино-Луганська 2,
вул. Піонерська 20/28.

Резонанс

А я не згоден

Я дуже уважно прочитав публікацію під заголовком «Чи слід вирізувати трутневий розплід» («УП» № 8 за 1992 р.). І скажу відверто — з автором погодитися не можу. На власних спостереженнях переконався, що на загибель бджолосімей у більшій мірі впливає не вирізування розплоду, а інші фактори. Вірогідність втрати сім'ї зростає, крім того, із зростанням віку матки. Але замість роздумів наведу конкретні приклади зі своєї практики.

Боротьбу з кліщем Варроа я веду двома способами: обробкою щавелевою кислотою весною та восени і видаленням трутневого розплоду влітку. Для видалення розплоду я застосовую вкорочену рамку на $1/3$ висоти. В кожній бджолосім'ї цих вкорочених рамок в літній час я тримаю не менше двох.

Видаленням трутневого розплоду займаюсь понад 15 років і взаємозв'язку цієї операції із загибеллю бджолосімей взимку за цей час не помічав.

У підтвердження наведу такі спостереження з власного досвіду. В зиму 1989—1990 р. в мене пішло 53 сім'ї. Із них загинула одна. В 1990—1991 р. зимувало теж 53 сім'ї. Загинуло 10. В 1991—1992 р. зимувало 70 сімей. Всі сім'ї благополучно вийшли із зимівлі.

Із загиблих за три роки одинад-

цяти сімей однорічних маток було лише дві, а дев'ять — понад один і більше років. Причини загибелі цих одинадцяти сімей були різні: хвороби, сирість, нестача корму та інші. Але в жодному разі це не було пов'язано із вирізуванням трутневого розплоду. Гадаю, що з цього приводу варто продовжити розмову на сторінках нашого журналу.

З. Масло,
Київська обл., Фастівський р-н,
смт. Кожанка.

Гонорар зарахуйте в підтримку «Українського пасічника».

Пасічник
майструє

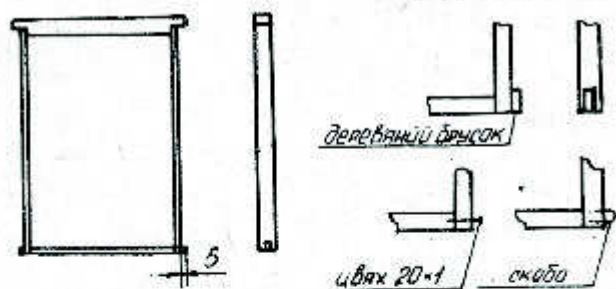
ВДОСКОНАЛЕННЯ ВУЗЬКОВИСОКОЇ РАМКИ УКРАЇНСЬКОГО ЛЕЖАКА

Один з недоліків вузьковисокого гнізда українського вулика це те, що при огляді важко вийняти рамку з гнізда, не травмувавши бджіл. При вийманні або постановці вузько-високої рамки в український вулик бджоли травмуються й інколи роздушуються, якщо бокова планка рамки дотикається стінки вулика. Щоб уникнути цього, пасічник повинен сповільнювати рухи, діяти обережно, що знижує продуктивність праці при огляді.

А тому я пропоную в нижній частині рамки ставити роздільники, які попереджують травмування бджіл. Розміщення, конструкція і варіанти роздільників зрозумілі з рисунків.

При рухові рамка ковзає роздільником по стінці вулика, не доходячи

Варіанти роздільників

до стінки вулика боковою планкою ближче, ніж на 5 мм, що достатньо, щоб не травмувати бджіл. Зауважу, що подібні роздільники в необхідних випадках можна ставити і на рамки Дадана.

М. Горніч. с. Немішаєве, вул. Пушкіна. 80
Київська обл.

Рамка для вулика Р. Делона. Мої зауваження

Прочитав у № 7/92 р. «УП» статтю п. Зінченка «Дерев'яна рамка для вулика Р. Делона» і не можу погодитися з автором, що задум: простота, надійність, економічність — вдалося втілити в життя. Відносно надійності сперечатися на буду, бо не мав можливості перевірити її на практиці, але що стосується простоти і економічності, то тут її не знаходжу.

Так, 4 отвори і 2 пази виготовити у верхній планці без спеціального обладнання і шаблону не так уже й просто. До цього додаймо ще по 2 прорізи у кожній з бокових планок і будемо мати повне уявлення відносно простоти. Крім того, не раціонально використовується площа листа вощини, тому що кінець листа загнутий на верхню планку, бджоли згризають, на що витрачають зайву енергію.

На сторінках журналу «УП» ведеться багато розмов про те, що пасічництво повинно бути раціональним. Але це не

означає, що ми повинні сліпо копіювати чужі моделі.

Щодо прогресивності вулика Р. Делона в мене особисто ніяких сумнівів не виникає, але в самій конструкції його я вважав би дещо змінити. А тому хотів би послухати про це думку більш досвідчених пасічників. Що мене не влаштовує у вулику Р. Делона?

По-перше, сам розмір рамки 291×205 . Чому 291, а не 290, не 300. Я вважаю, що за основу ми повинні взяти стандартний лист вощини, розділений наполовину $(415 \times 260) : 2 = 208 \pm 0,5 \times 260$. Виходячи з цього розміру, рамка повинна будуватися таким чином, щоб ні один грам вощини не пропадав, не кажучи про те, що на вирізи для заведення у верхню планку потрібно затратити додатковий час.

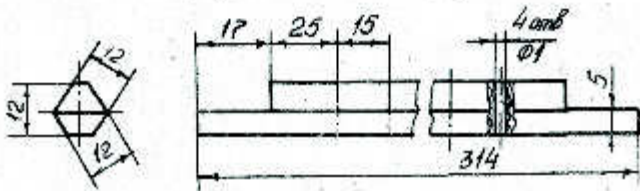
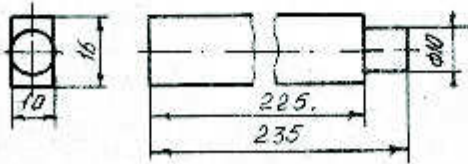
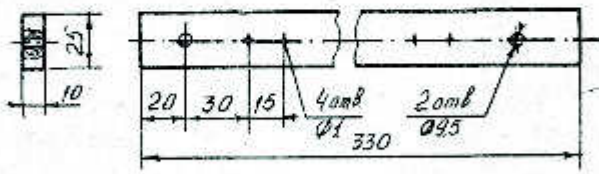
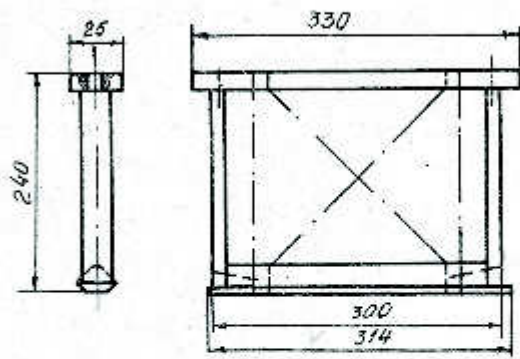
Оскільки більшість пасічників утримують бджоли, в основному, у вуликах трьох систем на стандартну рамку 435×300 — горизонтальну або вертикальну і 435×230 , то рамка для альпійського вулика повинна мати розмір 300×240 , що дало б можливість будь-яку з цих систем використати на переробку в альпійську.

По-друге, розмір корпусу з металевими розподільниками. Не кажучи про те, що метал у вулику суперечить самій природі бджіл, складність виготовлення їх в умовах пасіки, жорстка фіксація рамок не дозволяє розширювати або звужувати вулички відповідно до стану сім'ї. Та й сам корпус повинен виготовлятися не на 8, а на 12 рамок, для того, щоб у весняний період, коли сім'ї інтенсивно розвиваються, можна було їх ущільнювати, не зменшуючи кількості рамок у вулику. В результаті це дасть можливість на $1/3$ зменшити кількість корпусів на 1 вулик, 4 корпуси на 12 рамок відповідають 6 корпусам Р. Делона, або лежака на 28 рам, що є цілком достатньо для нашого регіону.

По-третє, конструкція дна альпійського вулика не дозволяє користуватися кліщевловлювачем. Зваживши всі за і проти, що стосуються альпій-

ського вулика я виготовив рамку розміром 300×240 мм, креслення свої подаю, можливо хтось з пасічників зацікавиться.

Верхня планка являє собою брусок розміром 330×25×10 мм. На відстані 20 мм від краю просвердлено по одному отвору 9,5 мм і чотири отвори $\varnothing$ 1 мм для дроту. Бокові планки розміром 235×16×10 мм з однієї сторони мають $\varnothing$ 10×10 мм, який заходить в отвори верхньої планки.

Нижня планка являє собою брусок 12×12×314 мм, повернутий на висоту 1,5 мм для того, щоб було зручно свердлити отвори для дроту. Нижня грань зрізається. Крім того, у верхній грані підрізаються два виступи для бокових планок. Збирається рамка за допомогою двох цвяхків та армується дротом. Листи вощини кладуть зверху і впаюють за допомогою електронавощувача або завальцовують ролики. Коли вощина в рамці закріплена, між нижньою планкою і вощиною залишається проміжок 10 мм. Планку, повернену на ребро бджоли забудо-

вують до бокової грані, що значно зменшує міжрамковий простір. Клею при складанні рамок не використовую, бо бджоли дуже чутливі до сторонніх запахів.

М. МАРУНЯК.

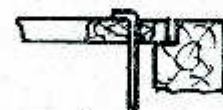
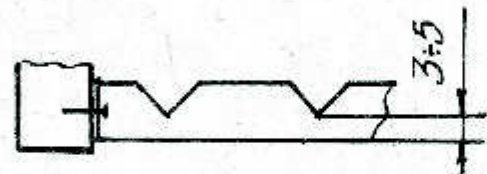
м. Львів, вул. Стрийська 71 «а» кв. 24.
Гонорар прошу використати на розвиток журналу.

ВИГОТОВЛЕННЯ РАМОК ДЕЛОНА

Щоб виготовити планки рамок Делона, треба мати спеціальне обладнання: верстат, фрези тощо. Я дещо спростив. У планці рамки роблю два отвори діаметром 3 мм і дріт загинаю до центру. На мою думку це не буде заважати верхньому корпусу.

Рамку з дроту виготовляю на 15 мм ширшу і на 5—7 мм вищу. Думаю зробити і роздільник внизу посередині корпусу, щоб нижня частина дротяної рамки лежала в ньому і таким чином буде дотримана належна відстань між стільниками.

Дно повинно бути виготовлене з високими 50—60 мм стінками і зйомною задньою стінкою, щоб можна було поставити підігрівач чи решітку. Я вважаю, що такий вулик частково відповідав би тим вимогам, про які писав у часописі «УП» № 4 за 1991 р. стор. 26 Б. Кобилко «Вулик». Чому він такий? Я хотів би знати вашу думку.

М. Хорошманенко.

320010, Дніпропетровське, Севастопольська, 65.

Від редакції. Ми надіємося, що такий вулик добродій М. Хорошманенко виготовив і утримує в ньому бджоли, а про результати практичної роботи утримання бджіл у такому вулику, його позитивні і негативні якості надішле до редакції «УП». Чекаємо.

Вісті з краю

ВОНИ СПРАВДІ НЕ ЗАХИЩЕНІ

Вважаю, що на з'їзді пасічників у Києві не досягнуто головної мети — бджільництво так і залишилося незахищеним, робота йде самопливом. Проект Статуту носить здебільшого формальний характер. І голова Президії республіканського товариства пасічників О. Т. Тараненко добре знав, що бджільництво в Україні знаходиться в занепаді, що бджоли нічим і ніяким законом не захищені.

До речі, це дуже добре видно по наших пасічницьких магазинах. Медикаментів нема, не завжди знайдеш вощину, пасічницький інвентар наша промисловість випускає в обмеженій кількості.

Ще в 1911 році в одному з журналів того часу приділялася велика увага бджільництву. А тому мед, віск, прополіс були прибутковими в бджолопромисловості. Я зробив висновок, що наш О. Тараненко сів не у своє крісло.

Стаття І. Вазанова «Так було. А якби мало бути?», і те, що пропонує одеська організація пасічників, і ті шість пунктів, які вказав автор — справедливі і надійні. Отож, хочу внести пропозицію, щоб випускати лотерею «Українського пасічника», вона допомогла б нам подолати кризу. Ми б погасили той кредит, що візьмемо у держави для розвитку пасічницької бази.

А. Бандилко.

Житомирська обл.,
Червоноармійський район,
с. Курне, вул. Жукова, 1.

Гонорар прошу використати на розвиток журналу «УП».

МАЮ ТАКЕ ЗАУВАЖЕННЯ

На мою думку журнал «УП» матиме більше прихильників, коли з його допомогою будуть спілкуватися пасічники-аматори. Тому доцільно вміщувати поряд з прізвищем автора статті чи замітки його адресу. Це відвищить і відповідальність автора за те, що він пропонує. Зрозуміло, що редакція не зможе дати оцінку всім пропозиціям, про які на сторінках журналу пишуть автори.

До того ж це дасть змогу зменшити деякі недоречності в публікаціях, як от: в журналі № 10 на стор. 12 в публікації «Якщо потрібна матка» написано...

Отож, якщо вам потрібна хороша матка карпатської породи ліній «Буковина», чи «Верховина», то знайте, що в Чернівцях зможете її придбати. Я думаю, багато знайшлося б бажаючих зробити таке замовлення, але ж бракує адреси.

Щодо мене і моїх колег, то ми були б вдячні, якби ви дали аналогічні оголошення, де можна придбати маток української степової породи.

М. Котляров.

Донецька обл., м. Слов'янськ,
вул. Жовтневої революції 51-А к. 16.

Від редакції. Зауваження приймаємо. Відповідні оголошення будемо публікувати, якщо тільки така інформація у нас буде.

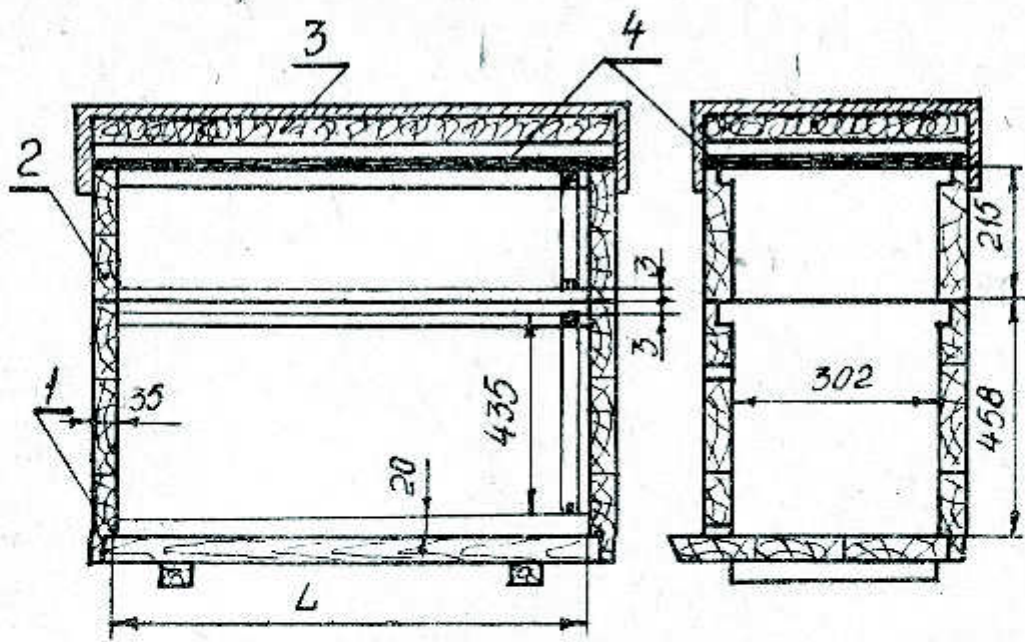
* * *

Вважаю за корисне подавати повну адресу авторів статей, що друкуються в журналі. Так роблять всі журнали в галузі бджільництва.

П. Карпак.

м. Львів, вул. Богуна 15/37.

РЕДАКЦІЯ «УП» МАЄ МОЖЛИВІСТЬ
РЕАЛІЗУВАТИ НАКЛАДНОЮ ПЛАТОЮ
КОМПЛЕКТИ ЖУРНАЛІВ ЗА 1991 І
1992 РОКИ.

1 — основний корпус
2 — надставка на альпійську рамку
3 — утеплення

4 — полотнина
L — розмір вираховується по кількості рамок
[до матеріалу «Українець» з надставкою, опублікованому в «УП» № 2 за 1993 р.]

Поради початківцям

Як організувати пасіку!

Часто запитують:

— Як організувати пасіку?

От і хотілося б відповісти тим, хто запитував і тим, хто хоче запитати. Як завести пасіку, де і як її організувати, який пасічний інвентар треба придбати? Де можна купити бджіл? Найкраще на одній із передових пасік району. Допомогти Вам у цьому зможе районний зоотехнік по бджільництву. Можна купити бджіл і у пасічників-любителів. Для початку рекомендую придбати одну, ще краще дві бджолородини. В такому разі за рахунок сильнішої сім'ї можна допомагати слабшій. Та й від двох сімей легше сформувати відводок. При купівлі треба

уважно і детально обдивитися їх гніздо, обов'язково пересвідчитись в наявності матки і відкритого розплоду на всіх його стадіях. При таких оглядах бажано одержати консультацію і допомогу від досвідченого пасічника.

Купувати бджіл можна з вуликами і без них, при умові, що виготовите самі. Для початківця найбільш придатним буде вулик-лежак український, або дадановський на 20 рамок, тобто такий вулик, в якому розширення гнізда ведеться рамками горизонтально.

Працювати з такими вуликами простіше. Кращими ж є багатокорпусні, або альпійські. Але розведення бджіл у вуликах цих систем потребує високої кваліфікації пасічника, досконалого знання біології бджолородини і високої техніки догляду за бджолами.

Бджолородини можна придбати весною, влітку і після медозбору наприкінці літа. Навесні треба купувати сильні бджолородини на 8—9 рамок, з яких 4—5 з розплодом. В гнізді повинні бути мед і перга. Якщо меду буде менше 4 кілограмів, бджоло-

родину доведеться підгодовувати цукровим сиропом. Бджолородина, куплена навесні, до медозбору виростить багато бджіл і розплоду, і зможе зібрати товарний мед. Можна купувати і ранні відводки (перша половина червня). Відбір повинен мати бджіл, які покривають не менше 6 рамок, плідну матку і розплід на 4 рамках. Такий відбір забезпечить себе кормами на зиму. Ціна відводка є значно нижчою від ціни бджолородини, яка зимувала.

Влітку можна купувати рій. Добрий ранній рій важить не менше двох кілограмів, а пізні — 3—4 кілограми. Рої звичайно продаються без рамок і вуликів, а тому і ціняться вони дешевше. Одержуючи рій в роївниці, треба звернути увагу, чи є в ньому матка. Для цього роївню ставлять в прохолодне, темне місце. Якщо матка є, то рій веде себе тихо, а якщо її немає, то бджоли дуже шумлять, і хочуть вилізти з роївні. При посадці рою у вулик гніздо комплектують з розрахунку одна рамка на 300 грамів бджіл. Завести бджіл можна і спіймавши у лісі бродячий рій. Розвісивши на узлісі на деревах легкі фанерні вулички на 4—5 рамок з стільниками і вощиною, можна спіймати декілька роїв.

На пасіці вулики повинні бути захищені від вітрів, що дуже важливо для розвитку бджолородини, особливо навесні. Паркани будують з дощок, плетуть з хмизу та з очерету.

Щоб бджоли менше жалили людей, паркан потрібно будувати не нижче двох метрів. Вулики не бажано ставити на сонці. Найкраще ставити їх так, щоб ранком на них світило сонце, а вдень вони були в тіні. Ставити вулики потрібно льотками на схід, або південний схід. Відстань між вуликами бажано витримати 3—4 метри. Їх ставлять на забиті в землю дерев'яні кілки висотою 25—30 сантиметрів від землі, по рівню з невеликим нахилом вперед, щоб дощова вода не затікала в льотки. Вулики фарбують в різні кольори. Особливо в жовтий, білий і голубий.

Якщо поблизу пасіки немає води, де б бджоли могли її брати, то необхідно організувати водонапувалку. Типи різних поїлок для бджіл описані в літературі по бджільництву.

Головне, щоб вода в напувалці завжди була теплою. Для цього напувалку ставлять в затишному місці і на сонці. Крім того, потрібно, щоб в одній із напувалок була підсолена вода.

Перед тим, як завести пасіку, потрібно придбати пасічницький інвентар: димар, сітку на обличчя, стамеску пасічницьку, ніж для розпечатування стільників, медогонку, декілька кілограмів штучної вошини, прилад для електронавощування рамок, дріт для натягування в рамках.

Куплених бджіл перевозять на свою пасіку ввечері, після того, як скінчиться робота бджіл в полі і вони зберуться у вулики. Перед тим, як перевозити вулики, рамки в них треба закріпити, щоб не рухалися і не подавили бджіл.

Бджолам необхідно забезпечити хорошу вентиляцію. Якщо у вулику немає решітки, то його, після того як знімуть стельові дощечки, закривають мішковиною. Як стемніє, закривають льоток і вулик, вантажать для перевезення на віддаль, не ближчу 3-х кілометрів. Після того, як вулик привеземо додому, його встановлюють на кілочки, які були вбиті в землю ще завидна. На вулик кладуть утеплювач, закривають покрівцем і відкривають льоток.

Якщо бджоли при цьому викучаться на передню стінку вулика, то все закономірно. Як тільки вулик буде бджолами провітрено, вони знову зайдуть в нього. Ранком наступного дня бджоли зроблять обліт і включаться в роботу. Якщо у гнізді бджіл недостатньо корму, дають цукровий сироп 1:1. Давати його потрібно теплим і на ніч. Ранком з бджолородини зняти кріплення з рамок, покласти стельові дощечки замість знятої мішковини. Покласти утеплювач і накрити покрівцем.

І. Зінченко.

ОЗДОРОВЛЕННЯ БДЖОЛИНИХ СІМЕЙ ВІД ГНИЛЬЦЕВИХ ХВОРОБ

За останні роки на пасіках в Україні стали частіше проявлятися гнильцеві захворювання розплоду бджіл: американський, європейський гнильці та парагнилець, які завдають великої шкоди пасікам. Уражені гнильцею бджолині сім'ї після виставлення навесні мляво розвиваються: слабнуть, припиняють виведення маток, знижують до 80% збір меду або стають малопродуктивні, без допомоги на другий або третій рік гинуть. Спостереження свідчать про те, що на багатьох пасіках реєструються змішані форми захворювання розплоду: одночасно американським і європейським гнильцями та парагнильцем або перебіг водночас двох з цих інфекцій. Це ускладнює їх діагностування і потребує удосконаленої розробки та проведення ветеринарно-санітарних, профілактичних та лікувальних заходів на неблагополучних пасіках.

Поширенню гнильцевих хвороб на пасіках сприяють використання вуликів, стільників, меду, перги, вощини та пасічницького інвентаря без дезинфекції, а також купівля пакетів і маток з пасік, неблагополучних щодо цих хвороб. Інфекція може поширюватися при безконтрольних кочівлях і перевезенні бджіл на медозбір, через вощину, виготовлену з воску від хворих сімей на воскозаводі без попередньої санітарної обробки. Хвороба передається на пасіці від хворих сімей до здорових при перестановці стільників з розплодом і медом, при підсилуванні слабких сімей, а також

бджолами-зłodійками, шкідниками бджіл, кліщами вароа, осами, мурашками тощо. Відомо, що частіше захворюють сильні сім'ї, які здатні до крадіжок меду. Захворюванню бджіл на пасіці сприяють порушення умов утримання, пізньоосінні підгодівлі бджіл, весняні охолодження гнізд та отруєння бджіл отрутохімікатами. Для розпізнання окремих гнильцевих хвороб розплоду бджіл слід диференціювати їх за характерними ознаками.

Американський гнилець (злоякісний гнилець або гнилець запечатаного розплоду) — інфекційне захворювання личинок — 5—7-денного віку бджіл, які гинуть в комірках після їх запечатування кришечкою. Збудник хвороби — спороутворюючий мікроб — бацила лавре, дуже стійкий до фізичних і хімічних засобів. У загиблих личинках вона може зберігатися десятки років (є дані до 74 років).

Хвороба проявляється у травні—червні і найбільш виразно у липні—серпні. Ознаки хвороби: розплід стає строкатим, кришечки комірок запалі і продірані. Хворі личинки витягнуті вздовж комірки, втрачають сегментацію, загиблі личинки темніють, гнильна маса їх стає в'язкою, тягучою, здатною витягуватися у довгі павутиноподібні нитки коричневого кольору із запахом розтопленого стлярного клею. Загинулі личинки висихають у темно-коричневі кірочки, які прилипають до стінки комірки і бджоли не можуть їх видалити.

Європейський гнилець (доброякісний гнилець, гнилець відкритого розплоду) — інфекційне захворювання личинок віком 3—4 днів, при запусе-

них випадках уражає і запечатаний розплід. Збудників хвороби декілька: мелісокок (стрептокок) плютон, бацила альвей, стрептокок апіс, бацила орфеус. Вони стійкі у природних умовах, особливо спороутворюючі. В стільниках і перзі можуть зберігатися від 5—6 міс. до 3 років. Хвороба спостерігається у травні—червні, уражаючи розплід до кінця сезону. Сприяє її проявленню охолодження гнізд бджіл і недостача кормів. Ознаки хвороби: розплід стає строкатим, хворі личинки гинуть через 5—2 доби у відкритих комірках, витягуючись вздовж комірок, спочатку жовтаво-сірого кольору, потім темно-коричневого. Гнильна маса личинок коричневого кольору, тягучість слабка, запах кислий або гнильний. Трупички личинок висихають і перетворюються у темно-коричневі кірочки, які легко видаляються бджолами з комірок. У хворих сім'ях іноді гинуть старі матки, бджоли слабнуть.

Парагнилець — інфекційна хвороба сімей бджіл, яка уражає відкритий і запечатаний розплід, а при хронічному перебігу і лялечки. Збудником хвороби є спороутворююча бацила паразальвей, стійка проти фізичних і хімічних засобів. За ознаками парагнилець займає проміжне місце між американським і європейським гнильцями. Хвороба частіше уражає незапечатані личинки більш дорослі, ніж при європейському гнильці, але гинуть також і запечатані личинки, тобто розплід різного віку. Хвороба спостерігається на пасіках у травні—червні і до кінця сезону в ослаблених сім'ях, рідко самотійно, а частіше у змішаній формі з американським чи європейським гнильцями. Ознаки хвороби: строкатість розпліду, хворі личинки меркнуть, кришечки над ними западають, темніють з отворами різного розміру. Уражені лялечки недорозвинені, темного кольору, легко розриваються. Гнильна маса слабо тягуча, подібна до американського гнильця, темно-сірого кольору із запахом гнилі. Трупички личинок висихають у кірочки і легко видаляються з комірок.

Змішані форми гнильцевих захворювань потребують особливої уваги при організації та проведенні профілактичних, лікувальних і санітарних заходів, спрямованих на попередження розповсюдження інфекцій та їх ліквідацію. Тому правильна і своєчасна діагностика гнильцевих хвороб має першочергове значення у боротьбі з ними.

При підозрінні на гнильцеві хвороби розпліду бджіл необхідно негайно виділати зразки стільників розміром 10×15 см з хворими і загиблими личинками та лялечками і надіслати на дослідження до ветлабораторії з супровідним листом обслуговуючого ветлікаря. Термін доставки патологічного матеріалу одна доба.

Для попередження занесення на пасіки захворювань при підборі місць їх кочування попередньо вивчають епізоотичний стан місцевості по хворобах бджіл, дотримуючись при цьому відстані не менше 5—7 км від інших пасік. З профілактичною метою на пасіках утримують сильні, здорові і високопродуктивні сім'ї бджіл, забезпечені достатніми і доброякісними запасами кормів на зимівлю, а влітку — постійним медозбором. Щорічно замінюють не менше 50% старих маток молодими. Весною своєчасно скорочують і утеплюють гнізда бджіл, а при медозборі — розширюють їх, підставляючи якісний і чистий сушник або вощину для відбудови стільників. Регулярно проводять весною чи восени профілактичну дезинфекцію вуликів, пасічницького інвентаря, придатних стільників, вибраковують і перетоплюють на віск старі стільники. Територію пасіки утримують у чистоті.

Заходи боротьби. При встановленні гнильцевих захворювань на пасіці проводять огляд усіх бджолиних сімей для виявлення хворих, на територію у радіусі 5—7 км накладають карантин і здійснюють заходи відповідно до існуючої інструкції. При цьому забороняють вивезення (ввезення) з пасіки бджолиних сімей, маток і продуктів бджільництва для використання на інших пасіках, проводять вибракування

і переробку на віск стільників із загиб-лим розплодом, мерву спалюють; під-дають дезинфекції вулики, рамки, ін-вентар, спецодяг і передльоткові пло-щадки; застосовують протиройові за-ходи, забороняється згодовування цук-рового сиропу із загальних годівниць та виставлення стільників на пасіці піс-ля відкачування меду. Не допускають утримання слабих і безматочних сімей бджіл.

При наявності медозбору застосо-вують перегін сімей у продезинфіко-вані вулики на рамки з вощиною, мат-ку у перегнаній сім'ї замінюють плід-ною від здорової сім'ї і бджолам зго-довують лікувальний сироп. Вулики від хворих сімей заносять у недоступне для бджіл місце. Стільники з ураженням розплодом перетоплюють на віск, який використовують для технічних потреб або виготовлення вощини з поперед-нім знезараженням в автоклаві при 127 °С протягом 2 годин. Мед і квітко-вий пилок від хворих сімей використо-вують тільки для харчових потреб. Бджолам давати їх забороняється.

Лікування. У хворих сім'ях бджіл ско-рочують гнізда, видаляючи старі стіль-ники без розплоду. Для лікування і про-філактики гнильцевих захворювань усім бджолиним сім'ям пасіки хворим і умовно здоровим згодовують цукро-вий сироп (1 : 1), до 1 л якого додають один з таких препаратів: норсульфа-зол натрій — 1,0—2,0 г і антибіотики: хлортетрациклін, неоміцин, тетрацик-лін, еритроміцин, окситетрациклін, мо-номіцин, каноміцин, — по 400 тис. Од, хлортетрациклін і стрептоміцин — по 500 тис. Од. на 1 л сиропу. Для цього кожен дозу препарату попередньо розчиняють в 100 мл теплої (33 °) прокип'яченої води, добре змішують і додають до 900 мл цукрового сиропу. Лікувальний сироп згодовують бджо-лам ввечері у чистих годівницях або продезинфікованих стільниках у день приготування з розрахунку 100—150 мл на вулочку бджіл. Лікувальний си-роп з канаміцином і стрептоміцином згодовують через 3—4 дні, з мономі-

цином — 2—3 дні, з іншими препара-тами — через 5—7 днів до повного видужання сімей бджіл.

Дослідженнями доведено, що при змішаних формах гнильцевих хвороб добрий результат лікування хворих сі-мей дає комплексне застосування од-ночасно двох або трьох лікувальних препаратів у зменшених дозах при зго-довуванні їх бджолам у цукровому сиропі. Для цього розчиняють окре-мо в 100 мл теплої (30 °) води нор-сульфазол натрій — 1,0 г і тетрациклін або окситетрациклін чи неоміцин по 200 тис. Од. і додають до 900 мл цук-рового сиропу, який згодовують бджо-линим сім'ям з розрахунку по 100—150 мл на вулочку бджіл 3—4 рази через 5—6 днів. Можна також зго-довувати бджолам ці препарати по-слідовно у різних поєднаннях: нор-сульфазол натрій і тетрациклін у змен-шених дозах, а при другій і третій під-годівлі інші поєднання препаратів. Лікувальний сироп згодовують бджо-лосім'ям з інтервалом 4—5 днів.

Ефективним лікувальним і профі-лактичним засобом при гнильцевих хворобах бджіл є комплексна цукрова паста, запропонована Українським нау-ково-дослідним інститутом експери-ментальної ветеринарії (Алексеєн-ко Ф. М., Ревенюк В. О., Вовк О. М., 1975). Комплексну пасту в 1971—1980 р. готували і широко використо-вували на пасіках 20 областей України (Кіровоградської, Дніпропетровської, Запорізької, Харківської, Полтавської, Київської, Сумської, Чернігівської, Луганської та інших областей). Засто-сування комплексної пасту показа-ло високу її ефективність, сприяло швидкому розвитку бджолиних сімей навесні і дало змогу оздоровити від американського і європейського гнильців пасіки та збільшити вироб-ництво меду й інших продуктів бджіль-ництва у цих областях. Тому цей до-свід заслуговує всебічної уваги і даль-шого використання.

Лікувально-профілактичну пасту го-тують з інвертованого цукру і цукро-

вої пудри. Для цього у металевий посуд беруть 3,8 л водопровідної води, розчинюють в ній 12—14 г лимонної або винної кислоти, підігрівують до кипіння і при змішуванні додають 11,4 г цукру. Суміш кип'яють 30—45 хвилин, не допускаючи підгорання, для завершення процесу інверсії цукру сироп витримують в алюмінієвому посуді до 3—5 діб при температурі 20—26 °С. Потім у підігрій до 60 ° цукровий сироп і остужений до 33—35 ° додають попередньо розчинені у 50 мл теплої (30 °) води спочатку лікувальні препарати і вітаміни кожний окремо з розрахунку на 1 кг пасти: норсульфазол натрій — 1,0 г і один або два антибіотики: тетрациклін, окситетрациклін, неоміцин, еритроміцин, мономіцин, стрептоміцин по 200 тис. ОД, вітаміни: А — 500 ОД, В₁ — 1,2 мг, В₂ — 0,4 г, Д₂ — 65 ОД, РР — 1,2 г, кобальта сірчаноокислого або хлористого — 8 мг і екстракта елеутерокока — 3 мл. Ретельно замішуючи, до цього сиропу з розрахунку на 1 кг додають 3 кг цукрової пудри. Для змішування можна використати тістомісилку. Виготовлену пасту (канді) розфасовують по 1 кг у поліетиленові пакети (мішечки) або алюмінієвий посуд і зберігають у звичайних умовах. Цукрову пасту згодують з профілактичною і лікувальною метою у квітні—травні усім бджолиним сім'ям неблагополучної по гнильцевим хворобам пасіки по 1 кг на сім'ю бджіл, 4—5 разів через 7—10 днів. Згодовування пасти слід закінчувати за 2—3 тижні до головного медозбору. При необхідності застосування пасти влітку, перед лікуванням, мед від хворих сімей бджіл відкачують, слабкі сім'ї з'єднують і бджолиним сім'ям дають комплексну пасту або лікувальний сироп. Відсутність ознак хвороби розплоду після курсу лікування свідчить про виздоровлення сімей бджіл на пасіці.

Для профілактики і лікування сімей бджіл від європейського гнильця можна застосувати молочну сироватку за допомогою обприскувача «Росинка» або звичайної пляшки, закритої

поліетиленовою пробкою з отворами розміром 0,4—0,6 мм. Молочну сироватку готують із свіжого молока здорових корів шляхом скисання його при температурі 20—25 °С протягом 48—60 годин. Після видалення жирного шару сироватку нагрівають до 60—80 °, остужують до кімнатної температури, фільтрують через марлю, для відділення сиру, витримують протягом 4—5 діб при температурі 25 °, знову фільтрують через 1—2 шари марлі і використовують для обприскування бджіл на стільниках. Обробку сімей бджіл молочною сироваткою на неблагополучній пасіці проводять ввечері або зранку при температурі не нижче 15 °. На один стільник використовують 15—20 мл сироватки, ставлячи оброблені стільники знову у вулики. При виявленні ознак хвороби через 12—15 днів обробку сімей бджіл повторюють. Ефективність застосування перевіряють через 25—30 днів після застосування і навесні наступного року.

З метою профілактики і лікування бджіл від американського гнильця запропонована вперше у практиці специфічна інактивована вакцина (Алексеєнко Ф. М., Вовк О. М., Руденко Є. В., автор. свідоцтво № 1403411 від 15.02.1988 р). Вакцину згодовують усім бджолиним сім'ям пасіки навесні і на початку літа з цукровим сиропом для профілактики гнильця чотири рази з інтервалом 5—7 днів при першому даванні — 40 мл, другому — 50 мл, третьому — 60 мл і четвертому — 70 мл на 1 л цукрового сиропу (1 : 1). Сироп з вакциною дають у годівниці з розрахунку по 150 мл на вулочку бджіл кожній сім'ї. Для лікування хворих бджолиних сімей при першому згодовуванні дають вакцини 50 мл, другому — 60 мл, третьому — 80 мл і четвертому — 100 мл на 1 л сиропу з інтервалом 5—6 днів по 150 мл на вулочку бджіл.

Практичні випробування на 20 пасіках України показали, що запропонована вакцина має ефективні захисні і лікувальні властивості проти американського гнильця, прискорює розви-

ток сімей бджіл і екологічно безпечна. Одночасно доведено, що цей біопрепарат ефективний також і при змішаних формах захворювань бджолиних сімей: американським і європейським гнильцями та парагнильцем і може бути використаний у практичних умовах і при їх виявленні на пасіках.

Розроблений також спосіб застосування інактивованої вакцини проти європейського гнильця бджіл (Скрипник Є. І., Артеменко Л. п. 1987).

Для профілактики і лікування цього захворювання вакцину згодовують всім бджолиним сім'ям пасіки з цукровим сиропом у таких же дозах і інтервалах, як і вакцину при американському гнильці. Досвід застосування запропонованих вакцин на пасіках України показав позитивні результати по створенню несприйнятливості у бджіл до цих хвороб і їх виздоровлення. Ці біопрепарати підвищують активність до розвитку бджолиних сімей і не впливають на санітарну якість продуктів бджільництва. Проте серійне виготовлення запропонованих вакцин проти гнильцевих хвороб бджіл затримується через складну економічну ситуацію, відсутність необхідних матеріалів і обладнання в біофабричній промисловості.

Одночасно з лікуванням сімей бджіл на пасіці проводять дезинфекцію. Вулики, рамки, стельвої дошки, переносні ящики та інші дерев'яні предмети після механічного очищення і промивання водою обпалюють вогнем паяльної лампи або обробляють розчином, що містить 10% перекису водню і 3% мурашиної або оцтової кислоти по 1 л на 1 м. кв. триразово через годину. Через одну годину після обробки використовують по призначенню. Можна використовувати для знезараження цих предметів теплий 30—40% розчин, який містить 5% формальдегіду і 5% їдкого натрію з розрахунку 0,5 л на 1 м. кв., обробляючи дворазово через годину. Через 5 годин предмети промивають водою і використовують. Придатні стільники зрошують до заповнення комірок розчином, який

містить 3% перекису водню і 3% мурашиної кислоти, або 5%-ним розчином однохлористого йоду. Через добу розчин витрушують з комірок, стільники промивають водою і висушують. Вуликові полотна і наволочки від подушок кип'ятять в 3%-ному розчині кальцінованої соди 30 хвилин. Халати, рушники, лицеві сітки замочують у 2%-ному розчині перекису водню на 3 години або 10%-ному розчині формаліну, потім спецодяг промивають у воді і висушують. Металеві предмети прожарюють на вогні або кип'ятять 30 хвилин у 30%-ному розчині кальцінованої соди. Медогонки миють гарячим розчином, що містить 5% формаліну і 5% їдкого натрію з розрахунку на 1 л на 1 м. кв. поверхності зовні і всередині, промивають водою через 5 годин і просушують.

При проведенні дезинфекції додержують запобіжних заходів. Працюють в спецодязі, окулярах, гумових рукавицях. Після праці лице і руки миють теплою водою з милом.

Карантин з пасіки знімається на наступний рік весною після повної ліквідації гнильцевих захворювань розплоду і проведення заключних санітарних заходів, передбачених діючою інструкцією.

Ф. Алексеєнко,
кандидат ветнаук,
ст. науковий співробітник.

Це знадобиться

У дев'ятому номері «УП» на сторінці 27 надрукована замітка В. Болкота під назвою «З досвіду прибалтійських бджолярів».

Прочитав я цю інформацію і, як кажуть, радісно стало у мене на душі... За прибалтійських пасічників, за те, що вони, на відміну від рідних, українських, літературою по бджільництву цікавляться. Та не тільки своєю, а й тією, що виходить у нас в Україні.

А посудіть самі. Лікування гнильцевих захворювань з допомогою молочної сироватки вперше докладно описано в довіднику «Хвороби і шкідники бджіл», аворами якого є Р. М. Алексєєв, В. А. Ревенюк, М. А. Чепурно і видавався цей довідник уже двічі: в 1988 і 1991 роках видавництвом «Урожай». Відкрийте довідник на сторінці 42 (II видання) і ви прочитаєте, як цю сироватку приготувати і як її використовувати. Є в цьому довіднику і згадка про застосування настоїв різних трав при лікуванні бджіл від нозематозу.

Та, на жаль, ефективність такого лікування дуже низька і його можна

здійснювати як допоміжне (симптоматичне).

Крім того, в довіднику можна знайти й інші цікаві поради. Наприклад, в умовах, коли нема фумагіліну, пасічників, особливо західного регіону України, повинно зацікавити повідомлення, що в Чехословаччині виготовляється препарат інтекабін, що своєю ефективністю не поступається фумагіліну. Про спосіб застосування цього препарату можна прочитати на 102 сторінці довідника.

А якщо вже ніяких спеціальних ліків проти нозематозу дістати не вдається, то можна скористатися порадою і використати загальновідомий і загальнодоступний сульфадімеzin. Один грам цього препарату беруть на 1 літр цукрового сиропу (1:1). Спочатку сульфадімеzin розчиняють в 50 мл (гр) теплої води. Для кращого розчинення воду підкислюють 3—5 краплями оцтової кислоти (в звичній воді сульфадімеzin розчиняється погано).

Лікувальний сироп дають на ніч 4—5 разів, з інтервалом 4—5 днів по 100 мл на вулочку бджіл або ж 0,5 л на сім'ю.

А. Биченко.

АПІФІТОТЕРАПІЯ

Необхідність та правильність заготівлі обніжки

Квітковий пилок є в Україні, на жаль, не дуже знаним і належно оціненим продуктом бджільництва, хоч він є не менш цінним в харчуванні людини і може служити пасічникам джерелом неабиякого прибутку навіть з невеликих пасік. Останніми дослідженнями в обніжці виявлено понад 50 різних біологічно активних речовин, які пози-

тивно впливають на організм людини, особливо дитячий. Не всі знають, що в ній вітаміну А в 20 разів більше, ніж у моркві. Отже, це універсальний полівітамінний препарат, що має важливі абсорбційні та дезинфікуючі властивості. Це незамінний лікувальний засіб при анеміях різного похо-

дження, порушеннях шлункового тракту, діабеті, захворюваннях печінки та при оздоровленні людей похилого віку та дітей з Чорнобильської зони.

Як відомо, одна сильна бджолосім'я споживає до 30 кілограмів перги. А пасічник без шкоди для бджіл може відібрати 6 кілограмів обніжки. Найбільш інтенсивно бджоли збирають пилок навесні і на початку літа, коли сім'я виховує найбільшу кількість приплоду.

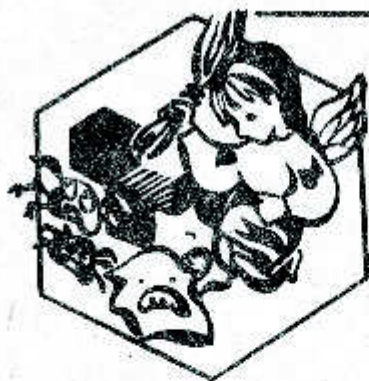
Квітковий пилок, що збирають бджоли, пасічник може забрати з допомогою пилковловлювачів різної конструкції. Зібраний пилок є нечистий і має ще близько 20% води. Пасічники регіону Західної України, де вологий клімат, повинні пам'ятати про те, що непросушений пилок швидко псується і щоденно опорожнювати пилковловлювачі. Крім того, треба негайно його очистити від домішок з допомогою дрібного сита і відвіювання легких залишків за допомогою побутових вентиляторів. Після цього тут же приступати до сушіння. Робити це слід в темноті при температурі 37—40 °С, при ефективній вентиляції. Для цього обніжка насипається тонким шаром (0,5÷1 см) на густих сітках. Бажано її пересипувати і змішувати, особливо, в початковій фазі сушіння. Пасічники, як правило, роблять прості дерев'яні стелажі, на яких вертикально, одна над одною розташовані дерев'яні полицки з натягнутою густою металічною, чи пластмасовою сіткою. Таких, зйомних полицок може бути 8÷10. Знизу ставлять джерела тепла і побутовий вентилятор. Потрібно пам'ятати, що температура в такій сушильній шафі повинна коливатись від 37 до 40 °С, (як у вулику). Для цього потрібно її контролювати з допомогою термометрів та бажано автоматично включати та відключати джерело тепла і вентиляцію. Деякі пасічники, щоб прискорити процес сушіння, піднімають температуру до 60—80 °С. Це недопустимо, бо обніжка втрачає свої біологічно активні речовини. Тільки правильно

заготовлена і збережена вона приносить користь людині.

За діючим зараз в Україні стандартом вологість обніжки повинна бути в межах 8—10%. Візуально, попередньо, можна кольорові кульки пробувати нігтями роздушити. Якщо це не вдається зробити, то вірогідність в межах норми. В кінцевому результаті вологість обніжки може встановити будь-яка лабораторія, яка має сушильну шафу, аналітичну вагу і стандартну методику сушіння. Далі обніжка повинна зберігатись в герметичних паперових мішках, які поміщено ще в поліетиленові, або в холодильнику, чи холодильних шафах. Але необхідно пам'ятати, що приміщення повинно бути темне та сухе. Ще нагадуємо, що в обніжці дуже швидко при відповідних умовах температури і вологості розвивається міль, яка перетворює її в непридатну. Треба часто її переглядати та пам'ятати, що довге зберігання не бажане, не більше року, але в умовах, про які сказано вище. Є ще інші методи консервації обніжки. В Польщі це роблять з допомогою перемішування з цукром. З цією метою обніжка змішується в однакових вагових частинах з рафінованим цукром. Дальше утрабовується в герметичній посуді, а зверху засипається двосантиметровим шаром цукру. Пасічники Галичини так само консервують з допомогою рідкого меду, але вистояного, пам'ятаючи, що змішуються однакові вагові кількості обніжки та меду. За кордоном, наприклад, у Польщі, роблять спеціальні сушильні шафи для сушіння обніжки. Вони повністю автоматизовані. В Україні теж почали випускати такі шафи. Маємо надію, що серійний випуск їх в достатній кількості розпочнеться в цьому році. Принагідно нагадаємо, що і за кордоном, давно, а в Україні недавно, стали виготовляти лікувальні драже та пілюлі, основою яких є бджолина обніжка.

М. Рудковський.

м. Івано-Франківськ.

ПОЕТИЧНИЙ СИМВОЛ УКРАЇНИ

Калина звичайна (*Viburnum opulus* L.) — невисокий, дуже розгалужений кущ з родини жимолостевих висотою до 2—5 метрів. Листки крупні, супротивні, на довгих черешках. Білосніжні пелюсткові квіточки, зібрані в щитковидні суцвіття. Блискучі, соковиті яскраво-червоні ягоди утворюють крупні пониклі грона.

Постійна супутниця вологих лісів — лісових галявин і долин, заростей у мішаних і листяних лісах, росте також в ярах і на берегах річок.

Народні назви — бамбара (ягоди), бульбанежа садова, гордина, гордовина, калекіна, калина, калина лісова, калина червона, калинина, свіба.

Коли вродливий, зеленокучерявий травень, скупаний у білопінному шумовинні весняного цвіту, закінчує господарювати на землі і збирається передавати естафету часу рум'яному червню, саме тоді рясно зацвітає одна з найулюбленіших рослин нашого та багатьох інших братніх слов'янських народів — калина звичайна.

Користь і краса цієї рослини настільки близькі людям, що рідко яка пісня нашого народу не звернена до улюбленої калини: «Ой, у лузі, лузі, гей, калина стояла...», «Чи я в лузі не калина була...», «Ой під калиною...», «Всюди буйно квітне черемшина, мов до шлюбу вбралася калина...».

Справді, кущі калини рясно зацвітають, вкриваються безліччю ніжних, білих суцвіть і стоять собі серед світової зелені, наче молоді юні наречені в білосніжних сукнях і мережиних фатах. Недаремно наш безсмертний Кобзар Тарас Григорович Шевченко писав:

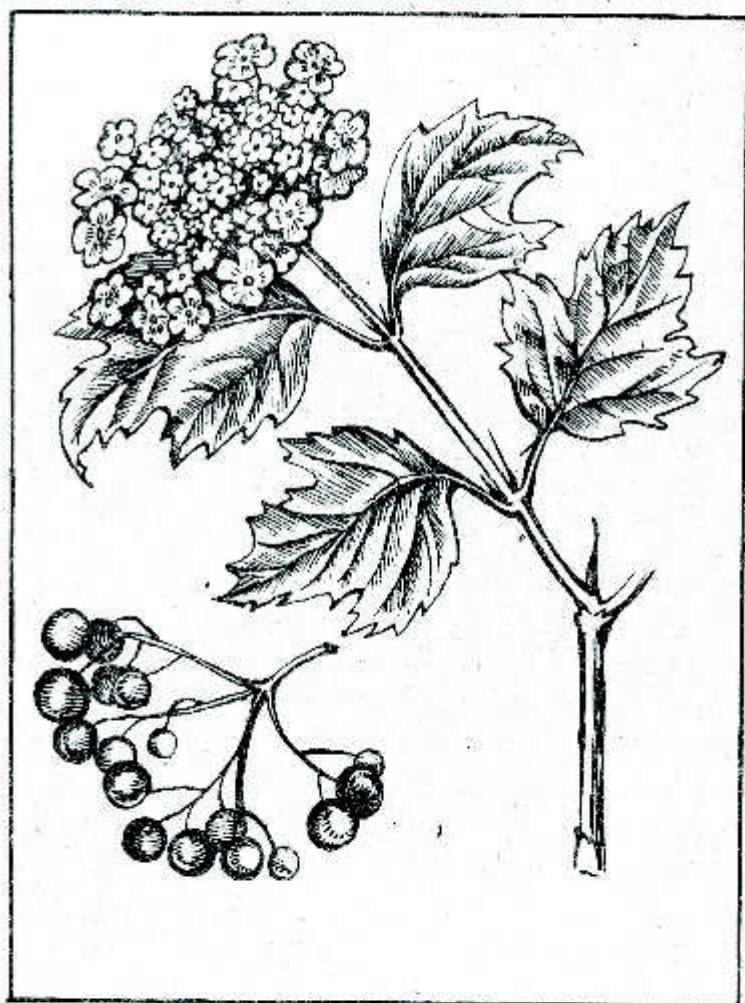
«Зацвіла у лузі червона калина,
Ніби засміялась дівчина-дитина».

Завдяки такому рясному, чудовому буйноцвіттю калина стала в народі симво-

лом дівочої вроди, краси та цнотливості. Її цвітом у минулому прикрашали себе наші дівчата.

Коли б славнозвісному фламандському майстрові пензля Рубенсу довелося писати свою картину «Флора» в Україні, то він, напевне, зобразив би її у вигляді русявої та кароокої дівчини, рясно прикрашеної калиновим цвітом.

Суцвіття калини дуже оригінальні. По краю розміщуються колом яскраві білі квітки. Вони стерильні і ягід не утворюють, а служать лише для приваблення комах. У середині суцвіття містяться непомітні дрібні квітки, які виділяють чимало нектару, вони двостатеві й плідні.

Саме з них розвиваються дуже гарні червоні плоди-кістянки. Їх часто в побуті неправильно називають ягодами калини. Під час плодоношення калина виглядає надзвичайно гарною, її гілки суцільно обвішені кетягами яскраво-коралових, наче вкритих червленим лаком плодів. Таке рясне і гарне плодоношення також не поминула поетична увага народу, тому калина стала ще й символом зрілої жіночої краси.

У народі рубінові плоди калини стали символом мужності людей, які віддали своє життя у боротьбі з ворогами. До того ж, вийнята із плодика сплющена насіннина калини за формою схожа на криваво-червоне, полум'яне серце. Існують легенди про сміливих дівчат, що заводили у непрохідні нетрі, прирікаючи на загибель, ворожі татаро-монгольські зағони. Сповнені сміливості та патріотизму дівчата, не побоялись смерті від шабель ворогів заради благородної мети — врятування рідних осель від ворожої навали. Легенди твердять, що саме з крові цих самовідданих дочок народу зросли калинові кущі. Від осені і через усю довгу зиму яскравіють на їх гілках червоні плоди, наче краплини крові цих дівчат, як нагадування про велич подвигу в ім'я незалежності рідної землі та народу.

Калина продовжує бути символом героїчної боротьби з лихими ворогами і в народних піснях періоду Великої Вітчизняної війни:

«Похилилася на воду червона калина,
Виглядає з походу мати свого сина,
А той син у злого німця кулею влучає,
Ще ж і клятого чужинця скрізь перемагає...»

Про героїчне минуле українського народу сьогодні нагадує пісня «Червона калина»:

«Гей у лузі червона калина похилилася,
Чогось наша славна Україна зажурилася,
А ми тую червону калину підіймемо.
А ми нашу славу Україну гей, гей
розвеселимо.»

Не хилися червона калина, маєш білий
цвіт,
Не журися славна Україно, маєш славний
рід,

Білим цвітом червону калину уквітчаємо,
Нашим родом славу Україну, гей, гей,
розвеселимо».

Тому, мабуть, не дивно, що майже біля кожної оселі можна зустріти калиновий кущ з яскравими червоними плодами, котрі не дають забути нам мужності славного народу, які віддали своє життя у боротьбі з ворогами.

Практичне використання. Лікарська харчова, вітамінозна, медоносна, фарбувальна і декоративна рослина. Калина — посередній пізньовесняний медо- і пилконос, що дає підтримуючий взяток. Медопродуктивність її до 30 кг з 1 га.

Калина заслуговує на те, щоб більш

широко культивувати її, чудово пісенно-поетичну, гарну декоративну, медодайну і лікарську рослину.

Вирощувати її нескладно. Вона легко розмножується насінням, живцями, відводками.

М. Дмитра

Від редакції: Шановні пасічники України, своєю благородною працею намагайтеся розвеселити Україну шляхом нарощування виробництва високоякісних продуктів бджільництва, щоб вони були доступні всім її жителям.

У медицині використовують квіти, листки, кору і плоди. Кору збирають з молодих пагонів у квітні-травні щляхом нанесення кільцевих надрізів, які з'єднують потім поздовжніми. Вішають на горищах, під наметами, розстелюючи тонким шаром.

Квітки калини звичайної збирають у період цвітіння, швидко сушать у затінку. У народній медицині кору калини використовують як кровоспинний і заспокійливий засіб, вживають її при кашлі, простуді, задусі, склерозі, туберкульозі легень, захворюванні нирок і шлунка.

Квітки вживають при кашлі, туберкульозі легень, шлункових захворюваннях.

Екстракт листків використовують при лікуванні вірусних та простудних захворювань у гінекологічній практиці.

КУЛЬБАБА ЛІКАРСЬКА

[TARAXACUM OFFICINALEL]

Російська назва — одуванчик лекарственный. З родини складноцвітних. Народні назви — баба, бабаки, баба-куль, бабка, бабки, баранки, баранчики, бородавник, будяк жовтоцвітний, вовчий зуб, гуменце, дівоча сталість, дідки, жидик, жидівська шапка, козачки, кулибаба, кульбубу, кульбабка, кульбаба, кульбабок, кульбавка, купава, купала, летучки, летючки, листочки, маїївка, май, майка, молочай, молочій, молочгордовий, молоч дикий, молочник, молошник, москалик, москаль, мутеська вірність, одуванчик, пауки, подайнички, подорожник, помпава, попова, попове гуменце, пувна,

пупава, пупова, пшінка, солдатики, скульба, сліпа тютя, хлопців любов, цикорія, цукерія, чичник, чічник.

Багаторічна травяниста рослина (10—40 см заввишки) з довго стрижневим, гіллястим коренем. Стебла безлисті, порожнисті, зверху павутинясті, закінчуються поодинокими кошиками. Листки (до 20 см завдовжки) у прикореневій розетці численні, притиснуті до ґрунту або висхідні, знизу опущені або голі, округлоподібні, перистолепадеві або перистороздільні з широко трикутними, вниз спрямованими частками, часто з рожевою серединою жилкою.

Росте у зріджених і листяних лісах, як бур'ян на лісокультурних площах, у розсадниках, парках і лісопарках, трапляється на пустирях, поблизу жител, доріг, по узліссях. Цвіте з квітня по серпень. Кульбаба як медодайна рослина дає велику кількість пилку, багатого на білки. Починаючи з ранньої весни, бджоли збирають з неї пилок, поповнюючи запаси азотистих речовин, необхідних для годування молодих бджіл. Мед з кульбаби густий, швидко кристалізується.

Початок цвітіння кульбаби — для пасічника сигнал, що пора розширювати гнізда піддаванням бджолородині рамки з штучною вощиною.

Практичне використання: лікарська, вітамінозна, харчова, медоносна і косметична рослина. У науковій медицині корені застосовують як гіркоту для збудження апетиту, при запорах, захворюваннях печінки. У народі настій квіток або листків вживають при захворюванні печінки, жовчного міхура, гіпертонії, при геморої, безсонні.

Відвар коренів застосовують при хронічних запорах, геморої, хворобах печінки, нирок, цукровому діабеті, захворюваннях шкіри; зовнішньо — у вигляді примочки для очей, при кон'юнктивітах. Сумішшю коренів кульбаби та лопуха лікують екзему. Молочний сік вживають для лікування мозолів, виведення бородавок, веснянок, пігментних плям на шкірі. При

жовтусі й хворобах сечового міхура приймають сік свіжих листків.

Мазь від екземи — мед змішати з мукою із кульбаби, змиваючи з тіла теплою молочною сировиною.

Кава — корені промити, підсушити на повітрі, підсмажити у духовці до побуріння, подрібнити, заварити як каву.

З старовинних видань

ПОЧАТОК ПАСІЧНОГО ГОСПОДАРСТВА. ВУЛИК

За час найбільшого розвитку, коли мед і віск були джерелом багатства (IX—X—XI—XII—XIII), в пасічництві появляється вулик. Усяк хотів більше мати меду і воску. Спершу це виливалося в збільшенні бортів. Чи вітром звалило дерево з борту, а чи що інше трапилося, пасічник рятував свої бджо-

ли. А річ проста — випилати бортю і маємо грубу колоду з бортю. Там, де повалено дерево з бортю, пасічник не міг не зауважити, що бджоли кружляли вгорі й щоб їх зібрати, то треба було мостити їх гніздо на сусідньому дереві.

Доводилося грубу колоду з бортю зменшувати, а чи мостити на взірець її з луб'я вже далеко меншою й легшою.

Спершу бортові вулики були розкидані по лісах, а там, де ліс зрубався, вони стояли по пнях. В давнину такі місця й звалися «пасіки». Колоди з бортями (бортові вулики) ще краще обробляються, бо з'являється потреба переховувати їх на зиму, потім вивозити на ті ж «пасіки» чи в поле. Господарство коло оселі, посування людности в лісо-степову й степову частини України удосконалювали вулик. З'являються солом'яні вулики, плетені з лози. Мандрівне пасічництво дає свій утвір — добванку.

Поява вуликів має велике значення, бо вони дали змогу більше розводити бджоляних родин, краще використовувати медодайні рослини, а коли на Україні «звір виплошав» і продукти ловецтва переважно йшли з Московії, пасічництво подавало ще велику підтримку господарству України. З XI століття вже згадується за пасіки. Так, із хроніки чужоземця Галла, довідуємося: «Я бачив у цій землі надзвичайно багато бджіл, пасік на степах і бортей у лісах». Початок пасічного господарства можна віднести до X століття. Слов'яне знають слово бджола, матка й трут (старослов'янське слово бчела від слова бък — гудіти). Знають про роїв, як вибирати мед і відокремлювати віск. Вулик був першим кроком до пасічного знання. Коли при бортництві людина дбала лише за помешкання для бджіл, допомагала природі, то при пасічному господарстві почала вчитися, як плекати бджоли.

Із історії переяславської землі з давніх часів до половини XIII століття в Ляскоронського довідуємося:

«Що в Переяславській землі так

само, як і в інших землях, у зв'язку з лісним багатством, давно вже існувало пасічництво. Через те, що місцевість була не однакою, а пасічництво було бортне й пасічне. Остання система мабуть була більш поширена, бо вона практикувалась у цьому краї й пізніше, в XVI ст., що видно з документів. Бортний промисел міг процвітати тільки в більш лісових місцях. (Село Бортничі на лівому боці Дніпра, безумовно має звідціль свій корінь). Пасічництво приносило великий прибуток населенню, що платило дань медом.

З XIV століття на Україні вже скрізь були пасіки й пасічне господарство вичавлювало бортництво.

Цього розвитку так рано ми не здібаємо в наших тоді сусідніх народів. У Німеччині, Польщі, Литві, переважно з X до XVII століття процвітало бортництво. Теж саме було й в Росії.

ПАСІЧНИЦТВО ЗАЗНАЛО Й ШКОДИ

Не все сприяло розвитку пасічництва. Були на його шляху й перешкоди. Ці перешкоди були від зовнішніх кочовницьких навал, що руйнували слов'янські селища й від тодішньої знаті, що визискувала простий люд. Так із півдня в X столітті перетинали торговий шлях печеніги, а в XI столітті — половці. Князі та бояри брали велику дань із простого люду. Добра частина цієї дані бралася медом і воском. Що це був за тягар, то свідчать революції в Києві 1058, 1113 і 1154 р., коли біднота повставала проти знаті. З першої половини XIII століття боярську сваволю доконали татари. Війна князів з татарами руйнувала слов'янські селища, їх господарства, а разом значить і пасічництво. Це все зле часом відбивалося на пасічництві. Але воно не занепало, як не занепало й пізніш, коли Україна опинилась під Литвою.

(продовження у наступному номері)

Про все, що непокоїть

Звертається до вас ваш постійний читач-передплатник з приводу деяких публікацій у журналі.

Так, у № 2 92 р. у статті Я. Баціца «Вулик Делона, Франція» читаємо: ...Технологію утримання, розведення бджіл у вулику Р. Делона, а також підготовку для перевезення до місць медодаїв, редакція має намір розповісти в наступних номерах журналу.

Та ось уже минуло більше як півроку, а ніякої подальшої інформації про ці вулики і технологію утримання в них у вашому журналі немає, хоч уже багато пасічників змайстрували ці вулики і заселили їх бджолами. Я цими вуликами займаюся 4 роки, і дуже багато чого з технології утримання і розведення бджіл у них мені невідомо, хоч дещо вдалося почерпнути з буклетика «Альпийский улей», який мені вдалося дістати з великими труднощами після більш як піврічної наполегливої переписки по різних інстанціях.

Позиція п. Я. Баціца де в чому для мене видається загадковою. З однієї сторони п. Баціц ніби старається пропагувати новий вулик Делона, а з другої — не поспішає давати повну висчерпну інформацію про цей вулик, технологію утримання і розведення бджіл у ньому. Підставою такого мого висновку може служити те, що коли я у 1987 році звернувся до нього з проханням вислати мені хоч ескізне креслення конструкції вулика, він й досі нічого не відповів, хоч листа одержав — маю офіційне повідомлення про вручення. Правда, один вулик я ще

тоді змайстрував з скупкої замітки, що була в газеті «Сільські вісті» та побаченої телепередачі.

Одночасно хочу зауважити, що в статті Я. Баціца «Вулик Делона, Франція» (№ 2, 92) є серйозні неточності. Приміром на стр. 17 сказано: ...Роздільники монтуються за допомогою цвяхів та шурупів так, щоб поздовжній край не виступав з площини дотикання корпусів.

Згідно з розмірами, вказаними на рис. 3.3, верхній край роздільників не повинен доходити до площини дотикання корпусів на 2—2,5 мм, бо висота гребінки вказана — 7 мм, а товщина верхньої планки рамки — 9 мм.

На рис. 9 вказано: 1 — стінка передня, 3 — стінка бічна права, 7 — стінка задня, 8 — стінка бічна ліва, а на подетальних рисунках — рис. 9. 1, 9.7, 9.3, 9.8 вказано все навпаки. Виникає запитання: котрим вказівкам вірити. Адже це має істотне значення, бо від цього залежить як повинна стояти годівниця — чи щілиною для проходу бджіл до передньої сторони вулика, чи до задньої. А це на мою думку вельми важливо, особливо під час зимівлі бджіл.

На стр. 23 читаємо... Зріз приліткової дошки під кутом 45 градусів служить для навішування пилковловлювача (унікального)...

Ознайомившись у журналі № 6, 92 з конструкцією приставки-пилковловлювача, я нічого не те що унікального, але й оригінального, в порівнянні з загальновідомими конструкціями, не знайшов. Тим більше, деякі розміри, вказані на подетальних рисунках, не відповідають загальноконструктивним розмірам приставки, зокрема, розміри косинок на рис. 8, 9. На рис. 1 вказані координати розміщення отвору для кріплення пилковловлювача вказують, що приставка кріпиться до боковин стінок нижнього корпусу. І ще багато неточностей є. Цікаво, яким унікальним простим способом можна висвердливати такі унікальні отвори для решітки. А поза тим хотілося б знати

детальну інформацію від автора — в чому все ж таки полягає унікальність цього пилковловлювача. І чи варто пустими балачками інтригувати своїх колег-пасічників.

Прошу мої зауваження опублікувати в найближчому номері журналу, щоб ознайомилися й інші пасічники, або зверніться до авторів цих матеріалів, щоб вони терміново дали уточнення по цих зауваженнях.

А тепер з приводу інформації, що з'явилася в журналі № 7'92 у статті І. Брика «Які вимоги ставить до вулика бджола», тобто про нову прогресивну технологію утримання бджіл у вуликах лежачих під назвою «Золота вертикаль». Коли я звернувся до автора цієї статті з проханням вислати мені детальну інформацію про дану технологію, він мені дав відповідь: «Умови одержання інформації «Золота вертикаль» надруковані в журналі «Пчеловодство» № 5—6 за 1992 р. стр. 30...»

Виникає запитання, для чого інтригувати своїх колег — українських пасічників такою інформацією. Чому ж одразу не надрукувати повну інформацію про технологію «Золота вертикаль», чи хоча б ту інформацію про умови одержання інформації «Золота вертикаль», яку п. І. Брик зумів опублікувати в журналі «Пчеловодство». У нашому часописі надрукувати її п. Брику, мабуть, стало соромно, бо стане зрозуміло усім нам — українським пасічникам, як п. І. Брик старається відроджувати українське пасіцтво. Звичайно, розумію, що зараз нічого даром не дається — за все треба платити. Але вимагати за це золоту валюту від пасічника, та ще в такій кількості, і яка йде не на загальні вигоди (наприклад, на розвиток нашого журналу), а на вигоди особистості, чи районного товариства — це не солідно.

Тож пропоную, з метою зацікавлення передплатників часопису, які зробили річну передплату «УП» вислати повну інформацію про технологію «Зо-

лота вертикаль», але тільки при умові одержання від них рекомендаційним листом квитанції про передплату нашого часопису.

Прошу висловитися з приводу цих міркувань і пропозицій моїх колег пасічників.

Іван Степанина.
пасічник, інвалід I групи
с. Старий Милитин Буського району
Львівської області.

Від редакції

Зауваження п. Степанина щодо рис. 9 «Вулик Делона, Франція» № 2 1992 року, то в журналі «УП» №№ 11—12 все було описано на сторінці 4/324.

А що стосується конструкції «Приставки пилковловлювача», то редакція приймає зауваження по координатах отворів для кріплення пилковловлювача. Відносно інших неточностей в розмірах помилок не можу бути, так як ці розміри були визначені з деталей готового пилковловлювача.

Перші ластівки

Хоч і поволі, але таки відроджуються давні традиції і звичаї українського народу. Зокрема і в бджолярській галузі. Наприклад, згадали ми про покровителів українського пасіцтва. Зовсім недавно, наприклад, Івано-Франківська обласна спілка пасічників освятила свою хоругву з ликами святих Зосима та Савватія. Можемо побачити їх і на титульній сторінці календаря на 1993 рік, який видруковано в Києві. А на Тернопільщині пасічники заклали камінь на місці спорудження каплиці на честь монахів, які так багато зробили для поширення бджолярства далеко на північ. І ще одна гарна новина — створена ініціативна рада по спорудженню храму покровителів українського бджільництва у Києві. Думається, що пасічники всіх областей докладуть рук до цієї благодійної справи.

М. Рудковський.

Веселий вулик

Павло Глазовий

ЯК МИ З КУМОМ МЕД КАЧАЛИ

Ми із кумом по сусідству
живемо.
Кум говорить: — давай бджіл
заведемо.
Бджоли, — каже, — це ж поезія
й краса.
Бджоли творять для здоров'я
чудеса!
І тепер у кума бджоли у саду
Без перерви гу-гу-гу
та ду-ду-ду...
Раз я пропозицію
таку:
— Підем, куме, накачаємо
медку!
Кум не любить викидати
даром слів.
Він у сад мене до вуликів
повів.
— Мед качати, — каже, — діло не
просте.
Он купив я медогонку
в ССТ.
Тягне рамку він із вулика —
дивлюсь:
Усі бджоли в купу збилися
чомусь
Та й гудуть отак сердито:
дзум-дзум-дзум...
— Їх обкурювати треба, —
каже кум.
— Це я знаю і без тебе, — говорю.
— Ти тримай, а я цигарку закурю.
Не устиг я потушити
свій сірник
А бджола — як швандарахне
у язик!
Потім друга — прямо в ухо,
третя в ніс!
Кум схопив у ящик рамки
і поніс,
Як поклав у медогонку,
як крутне!
А на мене ціла хмара
як шугне!
Бджоли жалять — кум говорить:
— Не лови!
Не твої це, — каже, — бджоли,
не дави.
Не крутисся і руками

не махай!
Не твої це, — каже, — бджоли, не
лякай!
Ти он краще з носа витягни
бджолу,
Бо задавиш там комашечку
малу. Он у тебе між губами
дві бджоли —
Ти дивися, щоб живі мені
були.
Я тікати... а за мною
хмара бджіл.
Я додому, та й у хату,
та під стіл.
Виліз, глянув у люстерко:
ну й краса!
Губи стали, як домашня
ковбаса.
Щоки пухлі. Не обличчя,
а друшляк.
Ніс уліво скособочився й
набряк.
Вже звисає аж до нижньої
губи,
Вуха витяглись обоє,
як гриби,
Ліве око ще поблимує
сяк-так,
Там, де праве, — така гуля,
як кулак.
Кум у шибку пальцем стукає:
— Привет!
Йди, — гукає, — куштувати
свіжий мед!
— Ой, — стогну, — не стукай, куме,
не дійду.
Я ж не зрячий, десь у яму
упаду...
Кум говорить моїй жінці:
— Ви, мадам,
Свого мужа не показуйте дівкам.
Він у вас, як кінозірка
Жан Марє!
Тільки, — каже, — хай він носа
не дере.
І нехай на все життя запам'ята,
Що бджола — це мед і віск!
і красота!

Серпень минулого року нагородив бджолярів нашого регіону небувалим взятком. І хоч як було важко комахам, вони щедро заповнювали комірки медом. І ніхто не підозрював, що поряд таїться велика біда.

Жара перейшла у сильну бурю, яка підняла в повітря багато пилу. Потім випав грозовий дощ. А далі почали надходити тривожні повідомлення — масово гинуть бджоли. І то ті, які ще вчора, позавчора активно працювали на медозборі. Першими вдарили на сполох пасічники Тисменицького району. Вони знаходили біля льотків купки мертвих бджіл. Особливо дивувало те, що у вуликах бджіл не залишалося зовсім — так ніби їх повитягнувано магнітом. Можна було побачити лише живу матку (природа залишала шанс на вижиття бджолосім'ї).

Яка ж причина такої масової загибелі бджіл? Назвати справжню поки що не може ніхто. Але, аналізуючи цю страшну подію, я дійшов висновку, що епіцентром лиха стала територія, на якій розміщені наші гіганти промисловості — ТОС, цементно-шиферний комбінат, Бурштинська електростанція, яка викидає на наші голови тисячі тонн отруйного пилу.

Буря підняла в повітря все, що акумулювала земля в час жару, і рознесла навколо. Можна собі уявити, якою була концентрація отрути, якщо вона так подіяла на бджіл. Безперечно, що вона перевищувала всі норми.

Вважаю, що саме бездушність промисловців, їх байдужість до вирішення екологічних проблем і є найпершою причиною виникнення «бджолиного Чорнобиля» в нашому регіоні. Невже не заговорить совість в адміністрації промислових монстрів, не вже й надалі будемо губити природу, а, значить, і себе?

Б. Паркулаб,
голова Івано-Франківського обласного товариства бджолярів.

Здано до набору 05.03.93. Підписано до друку 16.04.93. Формат 70×100^{1/16}. Друк. офсетний. Папір друкарський № 2. Умовн. друк. арк. 2,6. Умовн. фарб. відб. 3,35. Обл. видавн. арк. 3,92. Тираж 19 850 прим. Замовлення 281-3. Ціна 25 крб.

О. Юрчук. Як до близького друга	1
ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, ДОСВІД	
В. Шоломийський, Б. Рудка. Дещо про нуклеуси	3
С. Овсіюк, В. Болкот. Ось так пасічникую	5
Ф. Фірак. Розширення гнізда	8
Б. Рудка. Який вулик вибрати	9
Б. Козій. Інформація для роздумів	10
А. Биченко. Моя відповідь пасічнику	12
З. Масло. А я не згоден	13
ПАСІЧНИК МАЙСТРУЄ	
М. Горніч. Вдосконалення вузьковисокої рамки українського лежачка	13
М. Маруняк. Рамка для вулика Р. Делона. Мої зауваження	14
М. Хорошманенко. Виготовлення рамок Делона	15
ВІСТІ З КРАЮ	
А. Бандилко. Вони справді не захищені	16
М. Котляров. Маю таке зауваження	16
ПОРАДИ ПОЧАТКІВЦЯМ	
І. Зіченко. Як організувати пасіку	17
ХВОРОБИ І ШКІДНИКИ	
Ф. Алексеєнко. Оздоровлення бджолиних сімей від гнильцевих хвороб	19
А. Биченко. Це знадобиться	24
АПІФІТОТЕРАПІЯ	
М. Рудковський. Необхідність та правильність заготівлі обніжки	24
СВІТ МЕДОДАІВ	
М. Дмитра. Поетичний символ України	26
Кульбаба лікарська	27
З СТАРОВИННИХ ВИДАНЬ	
Початок пасічного господарства. Вулик	28
НАМ ПИШУТЬ	
І. Степанина. Про все, що непокоїть	33
М. Рудковський. Перші ластівки	31
ВЕСЕЛИЙ ВУЛИК	
П. Глазовий. Як ми з кумом мед качали	32

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор **М. Д. Осташевський**.
к. с. н. І. Г. Багрій, к. б. н. Л. І. Боднарчук,
к. с. н. В. А. Гайдар, к. с. н. І. К. Давиденко,
к. с. н. В. П. Пилипенко, д. с. н., проф. В. П. Поліщук,
к. с. н. А. І. Черкасова, член кор. УААН,
д. б. н. Р. Й. Кравців, В. М. Болкот, С. Ф. Вербо-
вецький, М. П. Дейнека, О. Г. Довгалюк, Б. В. Руд-
ка, М. А. Рудковський, А. Я. Сидоровський,
І. М. Шеленгович.

Художній редактор **Я. О. Лозинська**.

Технічний редактор **А. С. Занько**.

Літредактор **Л. М. Корінченко**.

Передплатний індекс 74509.

Регістраційне свідоцтво КП № 403

Адреса редакції:

290010, Львів-10, вул. Пекарська, 50.

Львівська академія ветеринарної медицини.

Журнал «Український пасічник», тв. 76-74-09.

Розрахунковий рахунок редакції:

000609506 МФО 325644,

Код 290002. Дирекції АКАПБ «Україна» Львів

Львівська книжкова фабрика «Атлас».

290005, Львів, Зелена, 20.

Наша адреса:

**290010, Львів-10,
вул. Пекарська-50, тел. 76-74-09.
Львівська академія ветеринарної
медицини, редакція журналу
«Український пасічник».**

